

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Ι. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ

ΧΡΟΝΙΚΟ

ΤΗΣ

ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΟΛΛΑΝΔΙΑΣ

1946 - 1996

ΧΡΟΝΙΚΟ
ΤΗΣ
ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΟΛΛΑΝΔΙΑΣ

Theodore I. Theodorides, *Kroniek van de Vereniging van Grieken in Nederland (1946-1996)*, Utrecht 1996.

Επιμέλεια κειμένου: Α. Θεοδορίδου - Καψάλη
Μορφοποίηση: Νίκος Τσακιδάκης
© Θ. Ι. Θεοδορίδης
Έκδοση: Ένωση Ελλήνων Ολλανδίας
ISBN : 90 - 803426 - 1 - 0

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Ι. ΘΕΟΔΩΡΙΑΔΗΣ

ΧΡΟΝΙΚΟ

ΤΗΣ

ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΟΛΛΑΝΔΙΑΣ

1946 - 1996

*«... τὸν ἔπαινο τοῦ Δήμου καὶ τῶν Σοφιστῶν,
τὰ δύσκολα καὶ τ' ἀνεκτίμητα Εὐγε ...»*

*Κ.Π. Καβάφης
« Ἡ Σατραπεία »*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η αναδρομή στο παρελθόν μιας παροικίας είναι πάντα άξια προσοχής. Αυτό το ιστορικό σημείωμα γράφεται με την ευκαιρία της συμπλήρωσης πενήντα χρόνων από την ίδρυση της «Ενώσεως Ελλήνων Ολλανδίας». Με σεβασμό και αγάπη καταπιάστηκα να αφηγηθώ την πενήντάχρονη ιστορία μιας Ενώσεως που αντιπροσωπεύει την πρώτη οργάνωση των Ελλήνων στην Ολλανδία, κατά τη διάρκεια του εικοστού αιώνα.

Στην εξιστόρησή μου προσπάθησα να καταγράψω ό,τι θεώρησα πιά ουσιώδες, θέλησα να δώσω μια γενική εικόνα των εξελίξεων, μένοντας όσο ήταν δυνατόν αντικειμενικός και πιστός στις μαρτυρίες. Τα περισσότερα στοιχεία που παρατίθενται εδώ έχουν αντληθεί από τα αρχεία της Ενώσεως, άλλα βασίζονται σε διηγήσεις ή σε προσωπικά βιώματα εκείνων που έζησαν τα γεγονότα. Ιστορικός δεν είμαι. Είμαι γιατρός που ενδιαφέρεται για ιστορικά θέματα. Στην αφήγησή μου πιθανώς να έχουν παραλειφθεί ορισμένες λεπτομέρειες ή ορισμένα στοιχεία, για μερικούς σημαντικά. Αυτό δεν έγινε σκόπιμα. Ας μου συγχωρεθούν λοιπόν όσα κενά θα επισημάνει ο αυστηρός αναγνώστης. Προσπάθειά μου είναι να προσφέρω ένα υλικό στον ιστορικό του μέλλοντος που θα θελήσει να συμπληρώσει τη δική μου κατάθεση.

Ουτρέχτη, Μάρτιος 1996

ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΗΝ ΟΛΛΑΝΔΙΑ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΑΙΩΝΑ

Η κάθε οργάνωση της ελληνικής διασποράς παρουσιάζει τη δική της φυσιογνωμία, αναπτύσσει τη δική της δυναμική και έχει να επιδείξει τα δικά της επιτεύγματα. Η « Ένωση Ελλήνων Ολλανδίας», στη μακρόχρονη πορεία της, έβαλε μια ξεχωριστή σφραγίδα στην πολύπλευρη παρουσία των Ελλήνων στις Κάτω Χώρες.

Η νεότερη εγκατάσταση των Ελλήνων στις Κάτω Χώρες εμφανίζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον γιατί συνδέεται με ορισμένα τραγικά ιστορικά γεγονότα. Το 1922 ήταν μοιραίο για τον ελληνισμό της Μικράς Ασίας, του Πόντου και της Θράκης. Το ξερρίζωμα και η μετακίνηση των ελληνικών πληθυσμών, σε συνδυασμό με τις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν τότε στην μητροπολιτική Ελλάδα, δημιούργησαν μια έξοδο προς όλες τις κατευθύνσεις. Η εγκατάσταση των Ελλήνων κατά την περίοδο του μεσοπολέμου στις Κάτω Χώρες δεν ήταν ομαδική, αλλά έγινε σταδιακά. Ο ένας μετανάστης προσήλκυε τον άλλο, λόγω οικογενειακών ή φιλικών δεσμών. Σε άλλες περιπτώσεις επρόκειτο για ναυτικούς που λόγοι διάφοροι τους έφερναν σ' αυτά τα μέρη.

Ξεφυλλίζοντας τα βιβλία των πρακτικών της Ενώσεως και ανασκαλεύοντας το παρελθόν στα παλιά χαρτιά, διαπιστώνει κανείς με συγκίνηση να κυριαρχεί μια γενική έγνοια και μια συνεχής προσπάθεια των ξενητεμέ-

νων σ'αυτή την χώρα Ελλήνων να διαφυλάξουν την ταυτότητά τους και να δημιουργήσουν μια εστία συσπειρώσεως. Αντιλαμβάνεται κανείς ότι όλες οι πράξεις τους εμφορούνται από προσήλωση στην πίστη των πατέρων τους - στοιχείο αναπόσπαστο της εθνικής τους συνειδήσεως - και από τον πόθο ν'αποκτήσουν δικό τους οίκο λατρείας. Όταν αυτό το όνειρο πραγματοποιήθηκε, οι φροντίδες τους επικεντρώνονται στο πώς να διατηρήσουν, σαν κόρη οφθαλμού, την εκκλησία τους. Οι ενέργειές τους γενικά υπαγορεύονται από αγάπη για την πατρίδα και από την βούληση να μεταδώσουν στα παιδιά τους την γλώσσα τους και τις ελληνικές παραδόσεις.

Από τις μαρτυρίες των παλαιότερων προκύπτουν τα εξής στοιχεία σχετικά με τους ολιγάριθμους Έλληνες της Ολλανδίας, κατά τις πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα.

- 1ον. Στην πόλη της Ουτρέχτης ήταν εγκατεστημένες οι οικογένειες των αδελφών Παύλου, Διογένη και Χαριλάου Χιωτάκη, του Κωνσταντίνου Ψωμά, του Δημητρίου Δημητοπούλου, γουνεμπόρων και του Κλεομένη Αριτζή, εμπόρου κρασιών. Όλοι κατήγοντο από τα Θείρα της Ιωνίας. Αργότερα προσετέθη και η οικογένεια του Αργύρη Διαμαντή, γουνεμπόρου από την Καστοριά.
- 2ον. Στο Άμστερνταμ ανευρίσκονται οι οικογένειες των αδελφών Ματθαίου και Ιωάννη Φιορεντίνου, εμπόρων κρασιών από την Μύκονο, του Θεοδώρου Γεωργιάδη, εμπόρου κρασιών και ξηρών καρπών από την Σμύρνη και του Γρηγορίου Κόνσολα, τροφοδότη πλοίων.
- 3ον. Στο Ρόττερνταμ ήταν εγκατεστημένες οι οικογένειες του Ιωάννη, Ξενοφώντα και Μάρκου Μπαχά, επιχειρηματιών, του Κωνσταντίνου Χέλιου, τροφοδότη

πλοίων και του Δημητρίου Κοκκίνου, ναυτικού, ό-
λοι καταγόμενοι από τους Βροντάδες της Χίου. Στο
Ρότερνταμ, ζούσαν επίσης με τις οικογένειές τους ο
Ευστάθιος Σταθάκης ναυτιλιακός επιχειρηματίας
από την Σμύρνη, ο Φραγκίσκος Φίριος, ναυτιλιακός
επιχειρηματίας με γενέτειρα την Αλεξάνδρεια, ο
Νικόλαος Κακογιάννης από την Δαύλεια της Βοιω-
τίας, ασχολούμενος με επισκευαστικές ναυτιλιακές
εργασίες, οι καταγόμενοι από την Προύσσα της
Μικράς Ασίας Κλεάνθης Ευστρατίου, τροφοδότης
πλοίων και Δημήτριος Πετμεζάς, τεχνικός και οι
καταγόμενοι από την Κωνσταντινούπολη Νικόλαος
Μαυρολέων, ναυτιλιακός πράκτορας και Πεμεντζό-
γλου Βασίλειος, εστιάτορας. Από τα Ιόνια νησιά
και συγκεκριμένα από την Κεφαλλονιά κατήγετο ο
Ανδρέας Βαλλιανάτος, τροφοδότης πλοίων. Από το
Ληξούρι της ίδιας νήσου προήρχετο ο Φώτιος Λυγ-
γούρης και από την Ιθάκη ο Γεράσιμος Μολφέσης.
Από τα Αιγαίοπελαγίτικα νησιά και συγκεκριμένα
από την Άνδρο κατήγετο ο Ιωάννης Ζαννής, τροφο-
δότης πλοίων και από το Μούδρο της Λήμνου ο Δη-
μήτριος Δαρδαγανίδης, έμπορος. Αργότερα ήλθαν ο
Μιχαήλ Δαβής, έμπορος από την Θήρα, ο Στέφανος
Κωβαίος, ναυτιλιακός πράκτωρ από την Αμοργό και
ο Χριστόδουλος Πιτέλλος, αρχιμηχανικός πλοίων
από την Σάμο.

- 4ον. Στη Χάγη ήταν εγκατεστημένος ο Γουλιέλμος Κ.
Κόκκορης, αρχειοφύλαξ στην Ελληνική Πρεσβεία
από το Λεμενάκι της Κυνουρίας.
- 5ον. Στο Λέυντεν ήταν εγκατεστημένη η καθηγήτρια Σο-
φία Αντωνιάδου από τον Πειραιά*.

* Αρχεία του Γενικού Προξενείου της Ελλάδος στο Ρότ-
τερναμ υπάρχουν από το έτος 1953. Από έρευνα που είχε

Οι περισσότεροι απ' αυτούς τους ανθρώπους απετέλεσαν, μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, τον πυρήνα και το προζύμι της «Ενώσεως Ελλήνων Ολλανδίας». Ο καθένας με τον τρόπο του έλαβε ενεργό μέρος και συνεισέφερε στην ίδρυση της Ενώσεως. Αλλά αποφασιστικό ρόλο στην όλη προσπάθεια διαδραμάτισε η καθηγήτρια Σοφία Αντωνιάδου. Αξίζει λοιπόν, εν παρενθέσει, να γίνει ιδιαίτερη μνεία γι' αυτήν την εξέχουσα φυσιογνωμία.

Την Σοφία Αντωνιάδου ανευρίσκομε εγκατεστημένη στο Λέυντεν ήδη από το 1929. Γεννήθηκε στον Πειραιά στις 31 Ιουλίου 1895. Σπούδασε στη Σορβόννη κλασική φιλολογία. Το 1920 πήρε το πτυχίο της και δέκα χρόνια αργότερα, το 1930, έγινε διδάκτωρ με δύο διατριβές που υποστήριξε, τη μια στο Παρίσι με τίτλο «*L'Évangile de Luc-Esquisse de grammaire et de style*» και την άλλη στο Λέυντεν με τίτλο «*Pascal, traducteur de la Bible*».

Ήταν 34 ετών όταν διαδέχθηκε στο πανεπιστήμιο της πόλεως αυτής τον διαπρεπή βυζαντινολόγο και νεοελληνιστή D.C. Hesseling, στην αρχή ως έκτακτη και το 1951 ως τακτική καθηγήτρια. Επισημαίνουμε ότι η Αντωνιάδου ήταν η πρώτη γυναίκα που κατέλαβε πανεπιστημιακή έδρα στην Ολλανδία. Αρχικά η έδρα ονομάζετο της «Νεοελληνικής Λογοτεχνίας», αργότερα μετονομάστηκε σε έδρα της «Παλαιοχριστιανικής, Βυζαντινής και Νεοελληνικής Γλώσσας και Φιλολογίας».

την ευγενή καλωσύνη να μας επιτρέψει ο νυν γενικός πρόξενος κ. Κ. Καραμπέτσης, προκύπτει ότι το έτος εκείνο ήταν εγγεγραμμένοι στα αρχεία 41 Έλληνες. Ο αριθμός αυτός συνεχώς αυξάνεται ώστε το 1957, χρόνος κατά τον οποίο εγκαταστάθηκε στην Ολλανδία ο γράφων, ήταν εγγεγραμμένοι 63, το δε 1958, 68 Έλληνες.

Προ του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου δίδασκε και στο πανεπιστήμιο του Άμστερνταμ, αλλά από το 1948 ιδρύθηκε και σ' αυτό έδρα νεοελληνικών σπουδών. Είναι προς τιμή της Αντωνιάδου το γεγονός ότι, κατά την διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, εγκατέλειψε τις διδακτικές της ασχολίες, διέφυγε στη Μέση Ανατολή και προσέφερε της υπηρεσίες της ως εθελόντρια αδελφή, στις εκεί ελληνικές ένοπλες δυνάμεις.

Στα εξήντα της χρόνια, στις 12 Ιουνίου 1955, ενώπιον του πρέσβευς Νικολάου Ανισσά, στο μέγαρο της Ελληνικής Πρεσβείας της Χάγης, η Αντωνιάδου έδωσε τον καθορισμένο όρκο της διευθύντριας του «Ελληνικού Ινστιτούτου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών» της Βενετίας, μοναδικού ελληνικού κέντρου επιστημονικής έρευνας στο εξωτερικό. Έφυγε από την Ολλανδία, μετά παραμονή 29 ετών, για να αναλάβει τα νέα της καθήκοντα. Στην πόλη των Δόγηδων εργάστηκε για την διαφύλαξη των κειμηλίων και την ανάδειξη του μεγάλου ιστορικού παρελθόντος του ελληνισμού της Βενετίας. Ένδεκα χρόνια αργότερα επέστρεψε στην Ελλάδα. Πέθανε στις 25 Ιανουαρίου 1972, έχοντας ολοκληρώσει τον κύκλο μιας γόνιμης ζωής, που την διέκρινε το πάθος της μελέτης και της προσφοράς.

Η δραστηριότητα της Αντωνιάδου στην Ολλανδία υπήρξε σταθμός για την διάδοση των μεσαιωνικών και νεότερων ελληνικών γραμμάτων. Στην δημιουργία της Ενώσεως Ελλήνων Ολλανδίας πρωτοστάτησε, με την ισχυρή και ακτινοβολούσα προσωπικότητά της, μαζί με τον τότε Έλληνα πρέσβυ Νικόλαο Λέλη, που κι αυτός στήριξε με ενθουσιασμό τις όλες ενέργειες. Άλλωστε είχε ωριμάσει η ιδέα μεταξύ των ολιγάριθμων Ελλήνων να συσπειρωθούν, γιατί οι ανάγκες των καιρών το απαιτούσαν.

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1946-1961)

Ίδρυση της Ενώσεως

Ας παρακολουθήσουμε τώρα, με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ακρίβεια, πώς γεννήθηκε η « Ένωσις Ελλήνων Ολλανδίας».

Πριν πενήντα χρόνια, το Σάββατο 20 Ιουλίου 1946, σε μια μικρή αίθουσα του καφενείου «Caland» του Ρότερνταμ, συγκεντρώθηκαν οι λιγοστοί Έλληνες της εποχής εκείνης και ίδρυσαν την Ένωσή τους.

Είχαν προηγηθεί αρκετές επαφές και διαβουλεύσεις μεταξύ τους. Στην Ουτρέχτη, οι αδελφοί Παύλος και Χαρίλαος Χιωτάκης και ο Κωνσταντίνος Ψωμάς είχαν αρχίσει να διοργανώνουν μικρές εκδηλώσεις για να συναντούνται οι ομογενείς. Για τις θρησκευτικές τους ιεροτελεστίες χρησιμοποιούσαν σπίτια ιδιωτών, χώρους εργαστηρίων ή αποθηκών και καλούσαν τον ιερέα της Αμβέρσας, Αρχιμανδρίτη Πατρίκιο Κωνσταντινίδη, και αργότερα τον πατέρα Αιμιλιανό Τιμιάδη, μετέπειτα Μητροπολίτη Σηλυβρίας και Έξαρχο Ευρώπης. Οι σποραδικοί αυτοί εκκλησιασμοί και εύλογες δυσκολίες παρουσίαζαν και ήταν ανεπαρκείς για τις πνευματικές ανάγκες των παροίκων.

Η λαίλαπα του πολέμου είχε περάσει. Το 1945 για πρώτη φορά, μετά τα δεινά τεσσάρων ετών, είχαν προσκληθεί οι Έλληνες της Ολλανδίας από τον υποπρόξενο Ανδρέα Θε-

οχαρίδη στο Ρόττερνταμ και γιόρτασαν την επέτειο της 28ης Οκτωβρίου μέσα σε ατμόσφαιρα εθνικής εξάρσεως. Τότε συνειδητοποίησαν το πόσο απαραίτητο ήταν να συναθροίζονται και έγιναν οι πρώτες ψιθυριστές ανταλλαγές απόψεων. Ένα μήνα αργότερα, την 1η Δεκεμβρίου 1945, συγκεντρώθηκαν και πάλι, αυτή τη φορά στην Ουτρέχτη, στο εργαστήριο των γουνεμπόρων Ψωμά-Χιωτάκη και συζήτησαν πρακτικά ζητήματα για την δημιουργία της ενώσεώς τους. Σ'αυτή τη σύσκεψη διόρισαν μια προσωρινή επιτροπή, που εντολή είχε την διοργάνωση γενικής συνελεύσεως. Έπεται η συνέχεια. Στις 22 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους ξαναβρέθηκαν στο Ρόττερνταμ. Στην συνεδρίαση αυτή, που έγινε με πρωτοβουλία του Έλληνα υποπρόξενου Ανδρέα Θεοχαρίδη, παρέστη και η καθηγήτρια Σοφία Αντωνιάδου η οποία, φαίνεται, εμπύχωσε τους παρευρισκόμενους. «*Ο Θεός μᾶς ἐπεφύλαξε μεγάλας συγκινήσεις*», μας πληροφορεί ο Ν. Κακογιάννης. Έτσι φθάσαμε στις 20 Ιουλίου 1946, στην Ιδρυτική Γενική Συνέλευση της Ενώσεως.

Για να δώσομε μια ιδέα του κλίματος που επικρατούσε εκείνη την μέρα, θα παραθέσομε μερικές περικοπές από τον λόγο που εξεφώνησε ο προεδρεύων της συνελεύσεως, Νικόλαος Κακογιάννης. Η αξία αυτού του κειμένου έγκειται στο ότι περιλαμβάνει τις κατευθυντήριες αρχές, στις οποίες θα στηριχθεί η Ένωση, χωρίς να παραλείπονται, με κάποια αυστηρότητα, και ορισμένες παραινετικές υποδείξεις προς τους συμπατριώτες του.

Ο Κακογιάννης αρχίζει την εισήγησή του με τα εξής λόγια*:

* Το πρωτότυπο αυτού του λόγου διαφύλαξε η οικογένεια του Ν. Κακογιάννη, είχε δε την ευγενή καλωσύνη να μας διαθέσει αντίγραφό του η κυρία Νίτσα Κακογιάννη.

«Διὰ τὰ φθάσωμεν στήν σημερινή ἡμέρα εχρειάσθηκε φυσικά κάποια δική μας πρωτοβουλία, δηλαδή τῶν Ἑλλήνων τῆς Ὀλλανδίας, ἐν συνδυασμῶ με κάποια ἐπιθυμία καί κάποια δρᾶσι. Αὐτὰ ὅπωςδῆποτε ἔλαβον χάραν, ἀλλά νομίζω ὅτι θὰ ἔπρεπε ἤδη ἀπό καιροῦ νὰ εἶχαμε προχωρήσει περισσότερο. Σκοπός μου δέν εἶναι νὰ κατηγορήσω κανένα, διὰ τὸ μελλοντικό καλὸ ὅμως θεωρῶ καθήκον μου νὰ ἀναλύσω μερικά ἐλαττώματὰ μας. Μόνον ἔτσι νομίζω ὅτι μπορεῖ νὰ εὐοδωθῇ τὸ ἔργον μας δηλ. νὰ προοδεύσῃ ἡ Ἐνωσις καί νὰ προχωρήσῃ πρὸς τοὺς σκοποὺς τῆς. Γνωρίζετε δὲ ὅτι ὡς πρῶτον σκοπὸν θὰ ἔχομεν τὴν ἰδρυσιν Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλήσιας καί τὸ σχολεῖον δίδοντας τὴν δυνατότητα διὰ τὰ παιδιὰ μας νὰ παραμείνουν Ἕλληνες».

Λίγο παρακάτω συνεχίζει:

«Λοιπὸν, ἀγαπητοὶ μου Συμπατριῶται, διὰ νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὸν δρόμον μας δέν ἀρκοῦν μόνον ὠραῖαι συμβουλαὶ καὶ παχιά λόγια*, ἢ ἔστω καὶ μία θεωρητικὴ ἐπιθυμία με ὑποβοηθητικὸν τὸ χρῆμα ἢ τὸ πολὺ χρῆμα. Αὐτὰ ὅλα καλὰ εἶναι καὶ κάλλιστα μπορεῖ νὰ εἶναι, ἀλλὰ δέν φθάνουν, μόνον τοὺς μάλιστα μποροῦν νὰ κάνουν καὶ κακό, διότι διαστρεβλώνουν τὴν ιδέα πὺν πρέπει νὰ ἔχωμε καὶ τὸ θεωρητικὸν ιδεῶδες πρὸς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τείνωμεν... Εἶναι ἀναγκαῖον νὰ διαισθανώμεθα ἓνα σύνδεσμον ἀναμεταξὺ μας καὶ τὰς ὑποχρεώσεις μας ὡς Ἕλληνες πρὸς τὴν μακρυνὴν μας Πατρίδα. Πρέπει νὰ κουράζωμεν καὶ λιγάκι τὸ μυαλό μας με τὴν σκέψιν τοῦ τί πρέπει νὰ γίνεταί καὶ τὸ τί ἓνας ἕκαστος ἀπὸ μᾶς μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ προσφέρῃ διὰ τὴν κοινὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν μας».

* Οἱ υπογραμμίσεις εἶναι τοῦ κειμένου.

Είναι αξιοπρόσεκτοι οι συνεχιζόμενοι στο κείμενο στοχασμοί που δεν μεμψιμοιρούν, αλλά προτρέπουν στην ομαδική προσπάθεια και δράση, στην αποφυγή της διχόνοιας και της αδιαφορίας.

«*Ἄς ὑπάρξουν συζητήσεις, ἄς ὑπάρξουν λόγια και πολλά λόγια, ἀλλὰ ἄς καθέξουν τὴν πρώτην θέσιν αἱ πράξεις...*».

Και η εισήγηση του Κακογιάννη τελειώνει με μια ευχή:

«*Τότε τὸ ὄνειρον θὰ γίνῃ κάτι τὸ ἀπτόν, δηλαδή πραγματικότης και ὁ σκοπὸς μας θὰ ἐπιτευχθῇ. Τὸ ἕως ποῦ μπορούμε νὰ φθάσωμε, θὰ τὸ δείξουν και αἱ περιστάσεις. Ἡ ἀρχὴ ὅμως ὑπάρχει*».

Επιστημάνσεις ευθύβολες που δεν χάνουν την επικαιρότητά τους. Είναι λυπηρό ότι δεν υπάρχουν τα πρακτικά των ὄσων διαμείφθηκαν κατά την Ιδρυτική Συνέλευση της Ενώσεως. Ὅμως στον διασωθέντα εισηγητικό λόγο του προεδρεύοντος, ξεκάθαρα καταγράφονται οι βασικοί στόχοι που ἔθετε η μικρὴ παροικία των Ελλήνων της Ολλανδίας, δηλαδή η δημιουργία εκκλησίας και σχολείου. Τούτο επιβεβαιώνεται και από τα πρακτικά της πρώτης συνεδριάσεως του Διοικητικού Συμβουλίου που ακολούθησε, στις 24 Αυγούστου 1946.

Σύμφωνα με τα πρακτικά αυτά, η Ιδρυτική Συνέλευση ανέδειξε το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο της Ενώσεως με την εξής σύνθεση: Ματθαῖος Φιορεντίνος πρόεδρος, Νικόλαος Κακογιάννης αντιπρόεδρος, Σοφία Αντωνιάδου γραμματεὺς, Κλεομένης Αριτζής ταμίας και Θεόδωρος Γεωργιάδης σύμβουλος. Πληροφορούμεθα επίσης ότι κατά την Ιδρυτική Συνέλευση διενεργήθηκε ἔρανος, ο οποίος ἀπέφερε το ποσόν των 6.500 φλορινίων. Ποσό σεβαστό για την εποχὴ εκείνη. Αυτά τα πρώτα χρήματα που συγκεντρώθηκαν γέμισαν ἐλπίδες τους παροίκους και ἔθρεψαν

το όνειρό τους για την απόκτηση ναού όπου θα ασκούσαν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα σύμφωνα με την ορθόδοξη πίστη τους.

Το Ρόττερνταμ ήταν και πριν τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο το μεγάλο λιμάνι του Ρήνου. Μετά όμως τον βομβαρδισμό της 14ης Μαΐου 1940, η καρδιά της παλιάς πόλεως καταστράφηκε σχεδόν τελείως. Σαν να μην έφθανε αυτό, κατά την διάρκεια του πολέμου οι αλληπάλληλοι αεροπορικοί βομβαρδισμοί των συμμάχων (125 τον αριθμό) επεξέτειναν τις καταστροφές. Τέλος, τον Σεπτέμβριο του 1944 οι γερμανικές δυνάμεις κατοχής ανατίναξαν το μεγαλύτερο μέρος των λιμενικών εγκαταστάσεων. Μετά τον πόλεμο, το 1945, μαζί με την ανόρθωση της χώρας, άρχισε και η αναγέννηση της πόλεως του Ρόττερνταμ από τις στάχτες της.

Η άνθηση της ολλανδικής οικονομίας είχε σαν επακόλουθο την άνοδο όλων των κοινωνικών στρωμάτων. Το εμπόριο ανακτούσε νέο σφρίγος και απαιτούσε από την βιομηχανία μεγαλύτερες προσπάθειες. Έτσι το Ρόττερνταμ, ο μεγάλος αυτός λιμένας στον οποίο καθημερινά ναυλοχούσαν πλοία ελληνικής ιδιοκτησίας, έγινε τόπος εγκαταστάσεως ελληνικών ναυτιλιακών γραφείων και διακινήσεως πολλών Ελλήνων ναυτικών. Σ' αυτή την πόλη ήταν συγκεντρωμένοι οι περισσότεροι Έλληνες πάροικοι.

Όπως ήδη αναφέραμε, το έτος 1953 ήταν εγγεγραμμένοι στα αρχεία του Γενικού Προξενείου της Ελλάδος στο Ρόττερνταμ 41 Έλληνες, εκ των οποίων οι 27 ήταν εγκατεστημένοι στο Ρόττερνταμ, 6 στην Ουτρέχτη, 6 στο Άμστερνταμ, 2 στη Χάγη και ένας στο Λέυντεν. Απ' αυτούς, ορθόδοξοι ήταν 38 και καθολικοί 3. Ευνόητο ήταν να θε-

ωρηθεί το Ρόττερνταμ ως η πόλη που προσέφερε τις μεγαλύτερες δυνατότητες στους Έλληνες παροίκους να εδραιώσουν την Ένωσή τους.

Ανέγερση της εκκλησίας

Έχει ενδιαφέρον να αφηγηθούμε λεπτομερώς το ιστορικό της ανεγέρσεως του ιερού ναού του Αγίου Νικολάου, έτσι όπως αυτό αναδύεται απ'τα παλιά έγγραφα της Ενώσεως. Η εξιστόρηση των γεγονότων αποτυπώνει με άμεσο τρόπο τις ποικίλες δυσκολίες που παρουσίασε το εγχείρημα και τις προσπάθειες που χρειάστηκε να καταβάλουν τα μέλη της Ενώσεως Ελλήνων Ολλανδίας για να υλοποιήσουν τον στόχο τους.

Λίγους μήνες μετά την πρώτη συνεδρίαση του Διοικητικού Συμβουλίου και συγκεκριμένα στις 4 Ιανουαρίου 1947, αποφασίστηκε να ζητηθεί η αρωγή του Δήμου του Ρόττερνταμ. Για τον σκοπό αυτό, το Διοικητικό Συμβούλιο της Ενώσεως κατέθεσε αίτηση με την οποία ζητούσε την δωρεάν χορήγηση οικοπέδου για την ανέγερση ναού αφιερωμένου στον Άγιο Νικόλαο, προστάτη των θαλασσινών. Την εποχή εκείνη ο Δήμος διέθετε πολλά οικόπεδα μέσα στην κατεστραμμένη από τον πόλεμο πόλη. Εννοείται ότι για την επίτευξη των σχεδίων αυτών, απαραίτητη προϋπόθεση ήταν η εξεύρεση χρημάτων. Όσα μέχρι τότε είχαν συγκεντρωθεί δεν ήταν παρά η αρχή. Γι'αυτόν το λόγο το Διοικητικό Συμβούλιο στράφηκε προς κάθε κατεύθυνση.

Όπως είπαμε, εκτός της Σοφίας Αντωνιάδου, σημαντική ήταν η συμβολή στην υπόθεση αυτή και του τότε πρέσβυ της Ελλάδος στη Χάγη, Νικολάου Λέλη. Ο καταξιωμένος αυτός διπλωμάτης, πέρα απ'το πολιτικό έργο που επιτε-

λούσε στις Κάτω Χώρες, συνέδραμε ποικιλοτρόπως τις ενέργειες της Ενώσεως. Ο Λέλης, μαζί με τους Μ. Φιορεντίνο, Ν. Κακογιάννη και Ν. Μαυρολέοντα (συνεδρ. 7 Ιουνίου 1950) επισκέφθηκαν τους Έλληνες πλοιοκτήτες στο Λονδίνο και τους παρότρυναν να συμβάλουν στην ανέγερση του ναού. Οι επαφές αυτές απέδωσαν πενιχρά αποτελέσματα και όχι τα αναμενόμενα. Αργότερα ο πρέσβυς Νικόλαος Ανισσάς επανέλαβε την προσπάθεια προσεγγίσεως των Ελλήνων πλοιοκτητών του Λονδίνου. Εξ αυτών, τέσσερις ανταποκρίθηκαν πολύ θετικά και αποφάσισαν κάθε πλοίο ιδιοκτησίας τους, υπό ελληνική ή ξένη σημαία, που εισήρχετο σε λιμένα της Ολλανδίας, να καταβάλλει το ποσόν των πενήντα φλορινίων υπέρ της ανεγέρσεως του ναού (πρακτικά 33ης συνεδρ. Διοικ. Συμβ. της 14ης Απριλίου 1955).

Εξ άλλου, ο Έλληνας υποπρόξενος Ανδρέας Θεοχαρίδης, που εκτελούσε και χρέη λιμενάρχου, ζήτησε τη συνδρομή των Ελλήνων πλοιάρχων που διήρχοντο από το Ρότερνταμ. Για την ανέγερση του ναού, εισεπράττετο από κάθε πλοίο ελληνικής ιδιοκτησίας στην αρχή το ποσόν των 20 φλορινίων, μετά των 30 και αργότερα των 40 φλορινίων. Την ίδια τακτική ακολούθησαν και οι μετέπειτα πρόξενοι Ε. Βεργής, Βάρδας, Εμμ. Καλλιτζουνάκης, καθώς και οι εκάστοτε λιμενάρχες, γεγονός που τους τιμά. Η προσφορά αυτή συνεχίσθηκε και μετά την αποπεράτωση του ναού για πολλά χρόνια. Δυστυχώς σταμάτησε κατά τη δεκαετία του ογδόντα, παρά τις ενέργειες της Ενώσεως προς τον υπουργό Εμπορικής Ναυτιλίας και τον προξενικό λιμενάρχη του Ρότερνταμ Χ. Τσαρούχη (έγγραφο 10 Δεκεμ. 1983).

Θα ήταν σοβαρή παράλειψη να μη τονισθεί και η σημαντική συνεισφορά, υπέρ της εκκλησίας, των μεγάλων

ναυτεπισκευαστικών και εν γένει ολλανδικών επιχειρήσεων, καθώς και οι φιλότιμες εισφορές και μεγάλες δωρεές όλων των Ελλήνων παροίκων, οι οποίες ανελλιπώς συνεχίζονται μέχρι σήμερα. Θα ήταν ανιαρό και κουραστικό, να αναφέρομε τα κατά καιρούς συγκεντρωθέντα ποσά. Το μόνο που θα σημειώσομε είναι ότι κατά τον οικονομικό απολογισμό της Γενικής Συνελεύσεως της 30ης Μαΐου 1954, έτος ενάρξεως των οικοδομικών εργασιών του ναού, η τότε ταμίας της Ενώσεως, Ευαγγελία Σταθάκη, ανέφερε ότι είχαν συγκεντρωθεί 100.267,75 φλορίνια.

Είχαν περάσει τρία χρόνια από τότε που είχε ζητηθεί από το Δήμο του Ρόττερνταμ η δωρεάν χορήγηση οικοπέδου για την ανέγερση του ναού. Σε όλο αυτό το διάστημα, το Χωροταξικό Συμβούλιο του Δήμου μελετούσε διάφορες προτάσεις χωρίς να καταλήγει σ'ένα οριστικό αποτέλεσμα. Η μια απόφαση αναιρούσε την προηγούμενη. Τελικά το 1950, το Δημοτικό Συμβούλιο του Ρόττερνταμ χορήγησε οικόπεδο 346,896 τετραγωνικών μέτρων σε εξαιρετική θέση, πίσω από το μουσείο «Boymans van Beuningen», μεταξύ των οδών Westzeedijk και Museumlaan. Το γεγονός ανακοινώθηκε επισήμως από το Διοικητικό Συμβούλιο στα μέλη της Ενώσεως κατά την Γενική Συνέλευση της 18ης Ιουνίου 1950. Μοναδικός όρος που έθετε ο Δήμος του Ρόττερνταμ, ήταν να κατατεθούν τα αρχιτεκτονικά σχέδια προς έγκριση και να ξεκινήσουν το συντομότερον οι εργασίες οικοδομήσεως του ναού. Από εκείνη τη στιγμή άρχισε ένας μαραθώνιος αγώνας για την Ένωση, μέσα από χρονοβόρες διαδικασίες και παλινδρομήσεις που καθυστέρησαν υπερβολικά την έναρξη των εργασιών.

Ας πάρουμε τα γεγονότα με τη σειρά τους. Τον Μάιο του 1949, μια επιτροπή αποτελούμενη από την Σ. Αντωνιάδου,

τον Κλ. Αριτζή και τον Ν. Κακογιάννη, αποτάθηκε στον Ολλανδό αρχιτέκτονα Arthuur Staal και του ανέθεσε να εκπονήσει τα σχέδια του μελλοντικού ναού και του οικήματος του πρεσβυτερίου, με βασική εντολή ο ναός να είναι βυζαντινού ρυθμού* .

Μετά παρέλευση 17 μηνών, ο Staal παρουσίασε τα αρχιτεκτονικά σχέδια. Το αποτέλεσμα υπήρξε αποκαρδιωτικό. Διαπιστώθηκε ότι αυτά καμιά σχέση δεν είχαν με τη βυζαντινή τεχνοτροπία. Η σύγκριση έγινε με αντίστοιχα σχέδια που είχε φιλοτεχνήσει εθελουσίως και αφιλοκεδώς ο Έλληνας αρχιτέκτονας Ιωάννης Αντωνιάδης, αδελφός της Σοφίας Αντωνιάδου, ο οποίος όμως δεν είχε την άδεια ασκήσεως επαγγέλματος στην Ολλανδία. Ο Staal αποδείχθηκε πολύ ατυχής επιλογή. Όχι μόνο κατείχε ανεπαρκείς γνώσεις της βυζαντινής αρχιτεκτονικής, αλλά ενέπλεξε την Ένωση σε μια φοβερή κωλυσιεργία.

Για να προχωρήσει η υπόθεση, το Διοικητικό Συμβούλιο ζήτησε από τον Staal να συνεργασθεί με τον Αντωνιάδη

* Αναφέρομε ότι ο Δήμος του Ρότερνταμ είχε υποσχεθεί, την εποχή εκείνη, να παραχωρήσει στην Ένωση, παραπλεύρως του ναού, κι άλλο οικόπεδο 300 τετραγωνικών μέτρων για την ανέγερση πρεσβυτερίου και οίκου του ναύτη (Γεν. Συνελ. 2-4-1961). Δυστυχώς η υπόσχεση αυτή δεν έμελλε να εκπληρωθεί, ελλείπει των απαραίτητων πόρων που έπρεπε να εξασφαλίσει η Ένωση. Το θέμα ανακινήθηκε πρόσφατα, όταν ο Πρόεδρος της Ενώσεως Κ. Δημητρίου έκανε σχετικές ενέργειες και ζήτησε από το Δήμο του Ρότερνταμ να επανεξετάσει τη δυνατότητα παραχωρήσεως στην Ένωση αυτού του δευτέρου οικοπέδου (πρακτ. Γεν. Συνελ. 25-4-1993).

και να επιφέρει τις απαραίτητες τροποποιήσεις στα σχέδια. Ο Staal δεν φάνηκε να φέρνει αντίρρηση στη συνεργασία αυτή. Έτσι στις 19 Δεκεμβρίου 1951 ορίστηκε στην Ελληνική Πρεσβεία της Χάγης, σύσκεψη υπό την αιγίδα του πρέσβευς Ν. Λέλη, στην οποία θα παρευρίσκοντο οι δύο αρχιτέκτονες. Δυστυχώς την τελευταία στιγμή ο Staal διεμήνυσε ότι αδυνατεί να προσέλθει. Η αντίδραση υπήρξε άμεση. Τηλεγραφικώς του γνωστοποιήθηκε ότι ορίζεται για την επομένη μέρα νέα συνεδρίαση. Ο Staal εμφανίστηκε. Οι δύο αρχιτέκτονες αντάλλαξαν τις απόψεις τους και ο Ολλανδός δέχθηκε να τροποποιήσει τα σχέδια της εκκλησίας.

Τρεις μήνες αργότερα, στις 12 Μαρτίου 1952, ο Staal παρουσίασε τις νέες του προτάσεις. Δυστυχώς και αυτή τη φορά δεν κρίθηκαν ικανοποιητικές. Το Διοικητικό Συμβούλιο, ευρισκόμενο σε δεινή θέση απέναντι στο Δήμο και μη έχοντας πλέον άλλα περιθώρια χρονοτριβής, αποφάσισε να ζητήσει την γνώμη του Μητροπολίτη Θυατείρων Αθηναγόρα, στην δικαιοδοσία του οποίου υπήγοντο διοικητικά τότε οι Κάτω Χώρες. Κατά την συνάντηση που έγινε στις Βρυξέλλες, στις 6 Απριλίου, ο Αθηναγόρας απέρριψε ασυζητητί τα σχέδια, λέγοντας ότι «θα εναντιωθεί με κάθε μέσον στην ανέγερση ενός τέτοιου ναού». Πρότεινε όμως να επισκεφθεί την Ολλανδία και να συζητήσει με τον αρχιτέκτονα.

Ένα μήνα αργότερα, στις 29 Μαΐου 1952, πραγματοποιήθηκε η συνάντηση του Σεβασμιωτάτου με τον Staal, τον οποίον προέτρεψε να σχεδιάσει εκ νέου τον ναό, αφού προηγουμένως επισκεφθεί τον ναό της Αγίας Σοφίας στο Λονδίνο. Εξυπακούεται ότι τα έξοδα του ταξιδιού θα επιβάρυναν την Ένωση. Μετά την επιστροφή του από το Λονδίνο και μετά παρέλευση αρκετού χρόνου, ο Staal α-

πέστειλε στο Διοικητικό Συμβούλιο επιστολή - που ανακοινώθηκε κατά τη συνεδρίαση της 4ης Αυγούστου - από την οποία συνάγεται πλέον καθαρά ότι αδυνατούσε να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του συγκεκριμένου οικοδομήματος. Ήταν η σταγόνα για να ξεχειλίσει το ποτήρι. Το Συμβούλιο αποφάσισε να διακοπεί η συνεργασία με τον αρχιτέκτονα και επιφορτίστηκε ο πρόεδρος Φιορεντίνος να του ανακοινώσει την απόφαση. Συγχρόνως του ζήτησε να καθορίσει το ύψος της αμοιβής που ήθελε για τη μέχρι τότε εργασία του. Ο Staal απάντησε ότι έκρινε εύλογο το ποσόν των 1.500 φλορινίων. Την επόμενη όμως μέρα ο αρχιτέκτονας υπαναχώρησε και με επιστολή του απαιτούσε για αμοιβή το εξωφρενικό ποσόν των 12.000 φλορινίων. Ύστερα από ατέρμονες προσπάθειες συμβιβασμού και μεσολαβήσεων φίλων της Ενώσεως, ιδιαίτερα του καθηγητού του πανεπιστημίου του Λέυντεν Clevringa, μπόρεσε να τακτοποιηθεί το θέμα και τελικά στις 11 Νοεμβρίου 1953 κανονίσθηκε η αποζημίωση του αρχιτέκτονα A. Staal, σε λογικά επίπεδα.

Ύστερα απ' αυτήν την οδύσσεια που σας περιγράψαμε, προσελήφθη νέος αρχιτέκτονας, ονόματι Thomas Nix, ο οποίος επιτέλους εκπόνησε τα οριστικά σχέδια του ναού, σε συνεργασία με τον ήδη μνημονευθέντα αρχιτέκτονα, Ιωάννη Αντωνιάδη.

Χαρακτηριστικά του ναού

Ο μικρών διαστάσεων ναός σχεδιάσθηκε τρίκλητος, εγγεγραμμένος σταυροειδής μετά τρούλλου. Από τον νάρθηκα εισέρχεται κανείς, δια μιας κεντρικής μεγάλης πύλης, στον κυρίως ναό, ο οποίος διακρίνεται για την ενότητα του εσωτερικού του χώρου. Το τέμπλο διαχωρίζει το υπε-

ρυψωμένο τριπλό ιερό βήμα. Η συμβολική σημασία του σταυρού διαγράφεται καθαρά στην οροφή, με τις τέσσερις διασταυρούμενες μεγάλες ημικυλινδρικές καμάρες. Ο τρούλλος στηρίζεται στη διασταύρωση των καμαρών αυτών, των οποίων το ελεύθερο άκρο επικάθεται σε τέσσερις κίονες. Οι καμάρες υποβαστάζουν τα τριγωνικά λοφία (τις κοιλωματικές τριγωνικές μεμβράνες) και πάνω σ'αυτά ορθώνεται το οκταγωνικό τύμπανο του τρούλλου που φέρει οκτώ μονόλοβα παράθυρα. Το τύμπανο επιστεγάζεται από το ημισφαίριο του τρούλλου. Ο ναός είναι πλινθόκτιστος και κεραμοσκεπής.

Θεμελίωση και εγκαίνια του ναού

Από τότε που ο Δήμος του Ρόττερνταμ παραχώρησε το οικοπέδο στην Ένωση ως τη μέρα που θεμελιώθηκε ο ναός είχαν περάσει τέσσερα χρόνια και οκτώ από τότε που ιδρύθηκε η Ένωση. Ήταν Πέμπτη 4 Φεβρουαρίου 1954, όταν ο τότε πρωθυπουργός της Ελλάδος, Αλέξανδρος Παπάγος, έθεσε τον θεμέλιο λίθο της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου. Στη σεμνή τελετή ιερούργησαν ο επίσκοπος Ρηγίου Μελέτιος και ο αρχιμανδρίτης Αιμιλιανός Τιμιάδης. Σύμφωνα με αφηγήσεις παλαιότερων, εκείνη την μέρα ο καιρός στο Ρόττερνταμ ήταν νεφελώδης και μια λεπτή ομίχλη βάραινε την ατμόσφαιρα. Το κρύο ήταν διαπεραστικό, όμως τις καρδιές θέρμαινε η συγκίνηση. Ο πόθος των Ελλήνων παροίκων έπαιρνε επιτέλους σάρκα και οστά*.

* Εις ανάμνηση αυτού του γεγονότος, έχει εντοιχισθεί στον νάρθηκα του ναού στήλη από γρανίτη όπου αναγράφονται στα ελληνικά και ολλανδικά τα εξής: «*Η Ένωσις Ελλήνων Όλλανδίας ίδρυσε τόν Ίερόν τούτον και Όρθόδοξον Ναόν*

Η οικοδόμηση του ναού του Αγίου Νικολάου άρχισε τον Φεβρουάριο του 1954 και τελείωσε στις αρχές του 1957. Όπως καταχωρεί η Ερμιόνη Ψωμά-Παναγιωτίδου, τότε γραμματέυς της Ενώσεως, στα πρακτικά της 46ης συνεδριάσεως του Διοικητικού Συμβουλίου της 1ης Οκτωβρίου 1957, το κτίσιμο της εκκλησίας στοίχισε 144.500 φλορίνια, στα οποία προστέθηκαν άλλα 10.619 φλορίνια για συμπληρωματικές εργασίες και αύξηση ημερομισθίων και υλικών. Για να γίνει δε λειτουργικός ο ναός, χρειάστηκαν επιπλέον 42.651 φλορίνια της εποχής εκείνης. Δηλαδή, το συνολικό ύψος των δαπανών για την ανέγερση του ναού ανήλθε στο ποσό των 197.770 φλορινίων.

Τρία χρόνια κράτησαν οι οικοδομικές εργασίες και θα περάσουν ακόμα πολλά χρόνια για να πάρει ο ναός τη σημερινή του όψη.

Τέλος, ευδόκησε να ηγήσει η καμπάνα του πρώτου ορθόδοξου ναού στον ουρανό της Ολλανδίας. Μέρα χαράς και μέρα υπερηφάνειας για όλους τους Έλληνες, μέλη και μη της Ενώσεως. Ήταν Σάββατο, 29 Ιουνίου 1957, εορτή των Αγίων Πέτρου και Παύλου, όταν έγιναν τα μεγαλοπρεπή εγκαίνια του ναού του αφιερωμένου στον Άγιο Νικόλαο, προστάτη των θαλασσινών. Το πρωινό εκείνο ήταν καλοκαιρινό με διαυγή ατμόσφαιρα και ευχάριστη ζέστη, όπως είναι τα πρωινά του Ρόττερνταμ πολλές φορές τέτοια εποχή. Τα εγκαίνια ετέλεσε ο Θεοφιλέστατος Απαμείας Ιάκωβος, βοηθός Επίσκοπος της Αρχιεπισκοπής Θυατεί-

ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον, ἐπὶ πρεσβευτοῦ ἐν Χάγη Νικολάου Γ. Λέλη. Ἔθεσε τὸν θεμέλιον λίθον τοῦ Ναοῦ ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος Στρατάρχης Ἀλέξανδρος Παπάγος τῇ Τετάρτῃ Φεβρουαρίου 1954».

Από κάτω αναφέρονται τα ονόματα των αρχιτεκτόνων και μηχανικών: «*Ingen. en arch. Bur. Taen en Nix-Dessing en El-mendorp*».

ρων. Συλλειτούργησαν οι ιερείς Διονύσιος Χατζηβασιλείου, πρώτος εφημέριος του ναού του Αγίου Νικολάου, μετέπειτα Μητροπολίτης Μέμφιδος, και ο αρχιμανδρίτης Αιμιλιανός Τιμιάδης, τον οποίο ήδη αναφέραμε. Παρέστησαν οι εκπρόσωποι των δύο ορθοδόξων Ρωσσικών Εκκλησιών στην Ολλανδία, καθώς και οι εκπρόσωποι της Καθολικής Εκκλησίας και των Προτεσταντικών δογμάτων, ο πρέσβυς της Ελλάδος στη Χάγη Νικόλαος Τζηράς, ο Έλληνας γενικός πρόξενος στο Ρότερνταμ Κωνσταντίνος Καλιτσουνάκης και ο Ολλανδός επίτιμος πρόξενος της Ελλάδος στο Άμστερνταμ Johan Kuller. Επίσης παρευρέθησαν ο δήμαρχος της πόλεως του Ρότερνταμ G.E. van Walsum, καθώς και μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου. Κατά γενική απαίτηση, είχαν προσκληθεί από το Διοικητικό Συμβούλιο της Ενώσεως, τιμής ένεκεν, οι πρωτοστατήσαντες στην ανέγερση του ναού. Από τη Βενετία ήλθε η Σοφία Αντωνιάδου, η οποία αργότερα απέστειλε ως δώρο στην Ένωση ένα σπάνιο βιβλίο, το «*Εύχολόγιον τὸ Μέγα*», το οποίο τυπώθηκε το 1898 στο ελληνικό τυπογραφείο της Βενετίας «Φοίνιξ». Τη θερμή αφιέρωση του βιβλίου υπογράφουν ο πρόεδρος της Ελληνικής Κοινότητας Βενετίας Κωνσταντίνος-Λέων Σταμπογλής και η ίδια*.

* Η αφιέρωση αναφέρει επί λέξει τα εξής: «*Ἡ Κοινότης Ἑλλήνων Ὁρθοδόξων Βενετίας καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Ἰνστιτοῦτον Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν εἶναι εὐτυχεῖς ὅτι δύνανται σήμερον νὰ προσφέρουν εἰς τὴν Ἐνωσιν Ἑλλήνων Ὁλλανδίας τὸ παρὸν ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ παλαιᾶς ἐκδόσεως Βενετίας, ὡς δῶρον ἐπὶ τῇ καθιερώσει τοῦ Ὁρθοδόξου Ναοῦ τοῦ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ἀνεγερθέντος εἰς Ροττερντάμ. Συγχαίροντες ἐπὶ τῷ ἐπιτεύγματι καὶ εὐχόμενοι πᾶσαν πρόοδον εἰς τὴν Ἐνωσιν, σᾶς στέλλομεν συγχρόνως τὸν ἀδελφικὸν μας χαιρετισμὸν.*

Ἐν Βενετία, τῇ 18ῃ Ὀκτωβρίου 1957».

Στα εγκαίνια παρευρέθησαν επίσης οι διατελέσαντες πρέσβεις στην Ολλανδία, Νικόλαος Λέλης και Νικόλαος Ανισσάς. Ήταν εκεί και ο πρόεδρος της ελληνικής κοινότητας της Αμβέρσας, Αναγνωστόπουλος και εκείνος των Βρυξελλών, ο αρχιτέκτονας του ναού Thomas Nix, ο μηχανικός και ο εργολάβος Dessing και Elmendorp.

Εκφωνήθησαν θερμοί λόγοι αντάξιοι του γεγονότος και επακολούθησε πανηγυρική δεξίωση. Το ίδιο βράδυ, παρατέθηκε, από τα μέλη της Ενώσεως, γεύμα στο ξενοδοχείο «Atlanta» στο οποίο παρακάθησαν οι επίσημοι προσκεκλημένοι, καθώς και πολλοί εκπρόσωποι των εκκλησιαστικών και πολιτικών αρχών. Ήταν πράγματι μια λαμπρή μέρα για τους Έλληνες της Ολλανδίας, που δικαιολογημένα καμάρωναν για το επίτευγμά τους.

Ο ιερός ναός Αγίου Νικολάου ανήκει ως ιδιοκτησία στην Ένωση Ελλήνων Ολλανδίας, θρησκευτικώς δε υπάγεται στη Μητρόπολη Βελγίου και Εξαρχία Κάτω Χωρών και Λουξεμβούργου.

Ο ναός δια των λειτουργιών του επετέλεσε και εξακολουθεί να επιτελεί στο ακέραιο την πνευματική και κοινωνική του αποστολή. Ανταποκρίθηκε στις θρησκευτικές ανάγκες όλων των Ελλήνων της Ολλανδίας, χορήγησε θαλπωρή στους δοκιμαζόμενους, συμπαραστάθηκε σε αρρώστους και φυλακισμένους, σε στεριανούς και ναυτικούς, νουθέτησε και βοήθησε τους πάντες με τα μέσα που διέθετε η Ένωση.

Άξια υπηρέτησαν τον ναό οι εξής ιερείς:

Πρώτος, από τις 28 Μαΐου 1957, ο Αρχιμανδρίτης Διονύσιος Χατζηβασιλείου, Μητροπολίτης Μέμφιδος του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας. Στη συνέχεια, ο Αρχιμανδρί-

της Θεόκλητος Μιχαλάς. Οι δύο προαναφερθέντες ιερείς υπηρέτησαν τον ναό για 17 περίπου μήνες. Ακολούθως, από τις 25 Νοεμβρίου 1958 και επί τριάντα τρία συναπτά έτη λειτούργησε τον ναό ο Ιερομόναχος Μάξιμος Μαστίχης, νυν Επίσκοπος Ευμενείας της Μητροπόλεως Βελγίου. Η προσωπικότητα, το ήθος και η προσφορά του Θεοφιλεστάτου κ. Μαξίμου κατά την μακρά παραμονή του στην Ολλανδία συνέτειναν στο να διατηρηθούν άρρηκτοι οι δεσμοί των Ελλήνων με την εκκλησία τους. Έπονται ο Πρεσβύτερος Βασίλειος Γαρνάβος και ο Πρωτοπρεσβύτερος Ανάργυρος Καυάλης (18 Νοεμβρίου 1991 μέχρι 30 Ιουνίου 1995). Τέλος υπηρετεί ως ιερέυς, από τον Σεπτέμβριο 1995, ο εκ Κρήτης Πρεσβύτερος Αντώνιος Φασουλάκης.

Δομή της Ενώσεως Ελλήνων Ολλανδίας

Η Ένωσις Ελλήνων Ολλανδίας λειτούργησε την πρώτη εικοσαετία από την ίδρυσή της σύμφωνα με το καταστατικό που ψηφίσθηκε από τα μέλη το 1947. Ο καταστατικός αυτός χάρτης ενεκρίθη με το υπ' αριθμό 25 Βασιλικό Διάταγμα στις 15 Δεκεμβρίου 1947. Ίσχυσε μετά τη δημοσίευσή του στην υπ' αριθμό 56 Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, που εξεδόθη την Παρασκευή 19 Μαρτίου 1948.

Το 1968, παρατάθηκε η ισχύς του καταστατικού με την υπ' αριθμό 88 πράξη του υπουργού Δικαιοσύνης της 18ης Ιουνίου. Ορισμένες αλλαγές του καταστατικού αποφασίσθηκαν από τη Γενική Συνέλευση των μελών στις 17 Δεκεμβρίου 1978, προεδρεύοντος του Φραγκίσκου Φιρίου. Οι αναθεωρήσεις αυτές αφορούσαν μερικά άρθρα. Επικυρώθηκαν δε την 28ην Νοεμβρίου 1979 με συμβολαιογραφική πράξη (σύμφωνα με το άρθρο 28, του δευτέρου

βιβλίου του Αστικού Κώδικα). Έκτοτε το τροποποιημένο αυτό καταστατικό, συνεπικουρούμενο από εσωτερικό κανονισμό, ισχύει μέχρι σήμερα.

Ο εσωτερικός κανονισμός συμπληρώνει ή διευκρινίζει ορισμένα άρθρα του ισχύοντος καταστατικού. Συμπεριλαμβάνει επίσης σχετικές αποφάσεις που έχουν ληφθεί σε γενικές συνελεύσεις και τούτο για την καλύτερη λειτουργία της Ενώσεως.

Το καταστατικό της Ενώσεως προβλέπει ένα πενταμελές Διοικητικό Συμβούλιο που εκλέγεται κάθε δύο χρόνια, με μυστική ψηφοφορία, από τη γενική συνέλευση των μελών της Ενώσεως. Το Διοικητικό Συμβούλιο έχει τη γενική εκτελεστική εξουσία. Λογοδοτεί και ελέγχεται από τη γενική συνέλευση.

Η γενική συνέλευση εκλέγει επίσης από τα μέλη της το πενταμελές Εκκλησιαστικό Συμβούλιο, το οποίο εποπτεύει τη λειτουργία του ναού του Αγίου Νικολάου βάσει ειδικού εσωτερικού κανονισμού και σύμφωνα με τους εκκλησιαστικούς κανόνες, όπως αυτοί ορίζονται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως*. Το Εκ-

* Κατά καιρούς, ο εσωτερικός κανονισμός της εκκλησίας έχει υποστεί διάφορες τροποποιήσεις. Ο πρώτος συνετάχθη στις 20 Ιουνίου 1957 (συν. Διοικ. Συμβ.) μια εβδομάδα προ των εγκαίνιων του ναού. Ενεκρίθη από τον Αρχιεπίσκοπο Θυατείρων, Πατριαρχικόν Έξαρχον Κεντρώας και Δυτικής Ευρώπης, Σεβ. κ. Αθηναγόρα, υπό την διοικητική εποπτεία του οποίου υπήγοντο τότε οι Κάτω Χώρες. Με την ενθρόνιση στις 29 Δεκεμβρίου 1963, του Σεβ. Πολυεύκτου, Μητροπολίτου Γερμανίας και Δανίας, υπήχθησαν οι Κάτω Χώρες στη διοικητική δικαιοδοσία του. Με δική του εισήγηση, η Γενική Συνέλευση της 16ης Μαρτίου 1966

κλησιαστικό Συμβούλιο αναθέτει στην Ενοριακή Επιτροπή ορισμένες αρμοδιότητες, οι οποίες έχουν σχέση με την ομαλή λειτουργία και ευπρέπεια του ναού. Ο αριθμός των μελών της επιτροπής αυτής κυμαίνεται αναλόγως των εκάστοτε αναγκών του ναού.

Από την ίδρυσή της, η Ένωση λειτούργησε πάντα με ολιγάριθμα μέλη, χωρίς αυτό να επηρεάζει τον δυναμισμό της. Με την πάροδο του χρόνου παρατηρήθηκε σταδιακή αύξηση και σήμερα αριθμεί 134 μέλη.

Άλλες δραστηριότητες της Ενώσεως

Κατά την δεκαπενταετή προεδρία του Ματθαίου Φιορεντίνου (20 Ιουλίου 1946 μέχρι 2 Απριλίου 1961) οι δραστηριότητες της Ενώσεως δεν περιορίστηκαν μόνο στην ανέγερση του ναού - παρακολουθήσαμε από τι δαιδάλους χρειάστηκε να περάσουν για να επιτευχθεί το γιγάντιο αυτό έργο - αλλά επεκτάθηκαν με πρωτοβουλίες και εύστοχες παρεμβάσεις και σε άλλα θέματα.

Το 1949, λόγω του εμφυλίου πολέμου, η Ένωση με αίτησή της ζήτησε η «Υπηρεσία Προστασίας Παίδων» του ολλανδικού κράτους να περιθάλψει 250 ελληνόπουλα για έξι

ενέκρινε τη νέα τροποποίηση του εσωτ. κανονισμού της εκκλησίας. Το 1969, οι Κάτω Χώρες, μαζί με το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο, αποτέλεσαν νέα Μητρόπολη του Οικουμενικού Θρόνου, με πρώτο Μητροπολίτη τον Σεβ. Αιμιλιανό, νυν Μητροπολίτη Κώου, Υπέρτιμο και Έξαρχο Κυκλάδων Νήσων. Διαδέχθηκε αυτόν ο Σεβ. κ. Παντελεήμων (22-12-1982), επί ποιμαντορίας του οποίου άλλαξε εκ νέου ο εσωτερικός κανονισμός της Εκκλησίας του Αγίου Νικολάου, που ισχύει μέχρι σήμερα.

μήνες. Δυστυχώς η ενέργεια αυτή δεν ευοδώθηκε για λόγους που δεν είναι γνωστοί. Το ίδιο έτος έγινε από την Ένωση έρανος και εστάλησαν κουβέρτες στα κατεστραμμένα από τον πόλεμο χωριά της Ηπείρου και της Μακεδονίας. Το 1951, η Ένωση υιοθέτησε το χωριό της Ευρυτανίας, Λουτρό. Για την ενίσχυση των χιλίων κατοίκων του, απεστάλησαν τρόφιμα, ρουχισμός, οικιακά και γεωργικά εργαλεία. Η αγορά των ανωτέρω ειδών έγινε από τις εισφορές εράνου που διοργάνωσε η Ένωση, πρωτοστατούσης της Σ. Αντωνιάδου. Συνέδραμε τον έρανο και όμιλος κυριών από το Λέυντεν, υπό την αιγίδα της συζύγου του Δημάρχου της πόλεως, κυρίας Kinschot. Τον Αύγουστο του 1953, επλήγησαν από την οργή του Εγκέλαδου τα Ιόνια νησιά και υπέστησαν μεγάλες καταστροφές από τον τρομερό σεισμό. Η Ένωση αποφάσισε και απέστειλε 3.000 φλορίνια για ενίσχυση των σεισμοπλήκτων. Φρόντισε και έστειλε επίσης προκατασκευασμένο παράπηγμα για την προσωρινή στέγαση των εκθεμάτων του μουσείου Ζακύνθου που είχε καταστραφεί.

Όπως συμβαίνει σε όλα τα μέρη του κόσμου, όπου υπάρχει πυρήνας Ελλήνων, έτσι και η Ένωσις Ελλήνων Ολλανδίας, μετά την αποπεράτωση της ανεγέρσεως του ναού, έστρεψε τις φροντίδες της στη δημιουργία μικρού διδασκτηρίου, που θα προσέφερε τις γνώσεις της ελληνικής γλώσσας στα παιδιά προκειμένου να διατηρήσουν τον δεσμό με την πατρίδα. Το 1959, δημιουργήθηκε το πρώτο μονοθέσιο σχολείο των κοινών γραμμάτων, όπου ο απόφοιτος της Παιδαγωγικής Ακαδημίας που εκτελούσε και χρέη ιεροψάλτη, Ηλίας Στιβακτάς, δίδασκε ανάγνωση, γραφή και ελληνική ιστορία. Με την κατήχηση στην ορθόδοξη πίστη ησχολείτο ο ιερέυς του ναού, Μάξιμος Μαστίχης. Το υποτυπώδες μονοτάξιο σχολείο λειτουργούσε

τα Σαββατοκύριακα μέσα στην εκκλησία, έφθασε δε εποχή που συγκέντρωνε άνω των 30 μαθητών.

Αυτά είναι, σε γενικές γραμμές, τα πεπραγμένα της πρώτης περιόδου της Ενώσεως που έβαλε τα γερά θεμέλια για την περαιτέρω πορεία της.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1961 - 1981)

Η προεδρία του Φραγκίσκου Φιρίου που ακολουθεί μπορεί να χαρακτηριστεί ως η δεύτερα περίοδος στην ιστορία της Ενώσεως Ελλήνων Ολλανδίας. Καλύπτει ένα εικοσαετές χρονικό διάστημα που αρχίζει στις 2 Απριλίου 1961 και τελειώνει στις 10 Ιουλίου 1981.

Η μακρά αυτή γόνιμη θητεία διακόπτεται για λίγο, όταν μετά τις αρχαιρεσίες της 16ης Μαρτίου 1966 και κατά τη σύνθεση του Διοικητικού Συμβουλίου, πρόεδρος αναδείχθηκε ο Σπυρίδωνας Αλμπέρτης. Στη θέση αυτή ο Αλμπέρτης παρέμεινε περίπου ένα τετράμηνο. Η αιτία ήταν η εξής. Ο Αλμπέρτης ήταν γραμματέας του ελληνικού προξενείου του Ρόττερνταμ και ένας νόμος του ελληνικού κράτους απαγόρευε σε δημοσίους υπαλλήλους να κατέχουν διοικητικές θέσεις σε ενώσεις, συλλόγους κ.λ.π. Η απαγορευτική αυτή διάταξη του νόμου υποχρέωσε τον Αλμπέρτη να παραχωρήσει τη θέση του προέδρου εκ νέου στον Φραγκίσκο Φίριο.

Επίτευγμα των χρόνων αυτών ήταν η αγορά κτιρίου που θα διέθετε εντευκτήριο για τους παροίκους και τους παρεπιδημούντες Έλληνες ναυτικούς, θα στέγαζε τα γραφεία της Ενώσεως και, αν ήταν δυνατόν, το πρεσβυτέριο.

Το καλοκαίρι του 1961, λίγους μήνες μετά την ανάληψη των καθηκόντων του Διοικητικού Συμβουλίου (Φ. Φίριος πρόεδρος, Ν. Κακογιάννης αντιπρόεδρος, Κ. Ωνάσης

γραμματεύς, Ευ. Πινότση-Σταθάκη ταμίας, Χ. Χιωτάκης σύμβουλος) παρουσιάστηκε προς πώληση τριώροφο κτίριο επί της van Vollenhovenstraat αριθ. 18. Το Συμβούλιο της Ενώσεως έκρινε ότι το οίκημα αυτό παρείχε αρκετά πλεονεκτήματα, ανταποκρίνεται στους επιθυμητούς στόχους, προσεφέρετο σε εξαιρετικά χαμηλή τιμή και, το σπουδαιότερο, ευρίσκετο σε άμεση γειτνίαση με την εκκλησία. Έτσι στις 20 Σεπτεμβρίου 1961 το Διοικητικό Συμβούλιο προέβη στην αγορά του κτιρίου αντί του ποσού των 55.000 φλορινίων. Για να καλυφθεί το ποσόν αυτό, διατέθηκαν 20.000 φλορίνια από το αποθεματικό κεφάλαιο της Ενώσεως, συγκεντρώθηκαν 5.000 φλορίνια από ειδικό έρανο μεταξύ των μελών της Ενώσεως, το δε υπόλοιπο ποσόν των 30.000 φλορινίων αποτέλεσε άτοκο δάνειο για μια τριετία από την ελληνική ναυτιλιακή εταιρία «Άτλας» (Atlas & Economic Shipstores). Χρειάστηκαν όμως οκτώ χρόνια για να γίνει η απόσβεση του δανείου, όπως αναφέρεται στον απολογισμό του προέδρου της Ενώσεως κατά τη Γενική Συνέλευση της 23ης Νοεμβρίου 1969.

Κατά τα επόμενα έτη, το εντευκτήριο της van Vollenhovenstraat πολλαπλά εξυπηρέτησε τους Έλληνες παρόικους. Οι υπόλοιποι χώροι της τριώροφης οικίας, αφού έγιναν επανειλημμένες, αλλά ατυχείς προσπάθειες να ενοικιασθούν, βρήκαν τον σωστό τους προορισμό το 1981, όταν εγκαταστάθηκε στους δυο τελευταίους ορόφους ο τότε ιερέας του ναού, Βασίλειος Γαρνάβος με την οικογένειά του. Έκτοτε, μετά από διαδοχικές ανακαινίσεις και τροποποιήσεις εξακολουθούν να στεγάζουν τους εκάστοτε λειτουργούς του ναού και της Μητροπόλεως. Παράλληλα, ορισμένος χώρος χρησιμοποιείται ως γραφείο του Διοικητικού Συμβουλίου, όπου σε ειδικά ερμάρια φυλάσσεται το αρχείο της Ενώσεως και μια σειρά βιβλίων

που αποτελούν τον πυρήνα μελλοντικής βιβλιοθήκης. Γίνεται χρήση του χώρου αυτού επίσης και από τις κυρίες της Ενώσεως που επιμελούνται διάφορες εκδηλώσεις.

Μετανάστευση Ελλήνων στις Κάτω Χώρες

Κατά τη δεκαετία του εξήντα εμφανίζεται νέο κύμα εγκαταστάσεως Ελλήνων στις Κάτω Χώρες. Η μετανάστευση στην αρχή είναι περιορισμένη και οι μέτοικοι έρχονται ως εργάτες από το γειτονικό Βέλγιο. Τα επόμενα όμως χρόνια η μετοικεσία προέρχεται από τον ελλαδικό χώρο, κυρίως από τις βόρειες επαρχίες και συνεχώς αυξάνει. Οι νέοι αυτοί μετανάστες εγκαταστάθηκαν, εκτός από το Ρότερνταμ και σε άλλες πόλεις της Ολλανδίας. Οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις αυτών έγιναν στην Ουτρέχτη, το Χόρινχεμ (Gorinchem), το Ναϊμέχεν (Nijmegen), το Τίλμπουργχ (Tilburg), το Οϊστερβέικ (Oisterwijk) και το Εχτ (Echt), όπου δημιουργήθηκαν αντίστοιχες Κοινότητες. Η φιλόξενη γη της Ολλανδίας έδωσε εργασία στους φιλόπουνους Έλληνες. Καινούριο αίμα πλούτισε την παλαιά μικρή παροικία. Συγχρόνως ήλθαν και νέοι για να σπουδάσουν και να προκόψουν. Ας μας επιτραπεί εδώ μια μικρή ιστορική παρέκβαση.

Τα πανεπιστήμια της Ολλανδίας, όντας από τα παλαιότερα και πιο φημισμένα στην Ευρώπη, είχαν και σε περασμένους αιώνες προσελκύσει Έλληνες που διψούσαν για μάθηση. Ήδη το 1644 αναφέρονται εγγεγραμμένοι «τιμής ένεκεν» στο πανεπιστήμιο του Λέυντεν, ο Αρχιμανδρίτης Ιερόθεος Αββάτιος από τη Ζάκυνθο, ο Μελέτιος

Παντόγαλος, Μητροπολίτης Εφέσου και ο Ναθαναήλ Κωνόπιος, Πρωτοσύγκελλος στην Κωνσταντινούπολη*.

Υπάρχουν, εξ άλλου, μαρτυρίες ότι στο ίδιο πανεπιστήμιο ο μέγας Ποστέλνικος της Μολδοβλαχίας, Γεώργιος Καρατζάς, έστειλε το 1715, να σπουδάσουν ιατρική τους τρεις γιούς του, Σκαρλάτο 23 ετών, Ιάκωβο 22 και Ζαχαρία 20**. Ας μη ξεχνάμε επίσης ότι στην ολιγομελή ελληνική εμπορική κοινότητα που ζούσε στο Άμστερνταμ τον 18ο αιώνα και που δημιούργησε την πρώτη ορθόδοξη εκκλησία της «Αγίας Αικατερίνης», προσετέθη το 1771 ο τότε άσημος έμπορος και μετέπειτα μεγάλος διδάσκαλος και διαφωτιστής του Γένους, Αδαμάντιος Κοραής***.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, μετά το 1960 κατέφθασε, για

* Τις πληροφορίες αυτές αντλούμε από τρεις πηγές:
1ον *Album studiosorum Academiae Lugduno-Batavae 1575-1875*, Χάγη 1875, σελ. 355-359.
2ον Slot B.J.: «Σχέσεις μεταξύ Ολλανδίας και Ελλάδος από τον ΙΖ αιώνα μέχρι τον Καποδίστρια», περιοδ. «*Νέα Εστία*» 1981, τ. 110, τεύχος 1302, σελ. 1345-1359.
3ον Τωμαδάκη Ν.: Μελέτιος ο Παντόγαλος Κρής, μητροπολίτης Εφέσου (1631-1644), *Επετ. Ετ. Βυζαντινών Σπουδών*, Αθήνα 1977, τόμος 43.

** Ίδε: Σαραφίδου Έκτορος (ιατρού): «Έλληνες ιατροί εν Ρουμανία», *Πραγματεία της Ακαδημίας Αθηνών*, 1940, том. 12, αριθ. 1.

*** Ίδε: Σκουβαρά Β.: «Το χρονικό του Άμστερνταμ του εμπόρου Ιωάννη Πρίγκου», Θεσσαλικά Χρονικά, Αθήνα 1964, τόμος 9 και Ηλιού Φ.: «Γράμματα από το Άμστερνταμ», *Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη*, εκδόσεις Ερμής, Αθήνα 1976.

σπουδές και μόνιμη εγκατάσταση στις Κάτω Χώρες, μια νέα ομάδα Ελλήνων. Σήμερα υπολογίζεται ότι ζουν στη χώρα περίπου 4.500 Έλληνες, οι περισσότεροι από τους οποίους αποτελούν την πρώτη γενιά μεταναστών. Ο «Σύλλογος Ελλήνων Επιστημόνων Ολλανδίας» αριθμεί 55 μέλη, αλλά ο συνολικός αριθμός των επιστημόνων διαφόρων ειδικοτήτων που σταδιοδρομούν στη χώρα μπορεί άνετα να υπολογισθεί γύρω στους εκατό. Παράλληλα, δίνουν το γόνιμο καλλιτεχνικό και πνευματικό τους παρόν αρκετοί Έλληνες ζωγράφοι, γλύπτες, μουσικοί και συγγραφείς.

Η ελληνική παροικία μετέχει δημιουργικά και ποικιλοτρόπως στη ζωή του τόπου, σε όλα τα επίπεδα.

Εκπαιδευτικά, οικονομικά και άλλα θέματα

Καθώς λοιπόν η παροικία είχε αρχίσει να μεγαλώνει, οι θρησκευτικές και εκπαιδευτικές ανάγκες της πλήθαιναν. Με πρωτοβουλία της Ενώσεως και με σημαντική οικονομική επιβάρυνσή της, ο ιερέας του Αγίου Νικολάου - που ήταν ο μοναδικός σε ολόκληρη την Ολλανδία - από τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του εξήντα, περιόδευε εκ περιτροπής σε όλες τις πόλεις και εκκλησίαζε τους πιστούς.

Όσο για το εκπαιδευτικό ζήτημα, όπως ήδη αναφέραμε, μέσα στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου λειτουργούσε το μονοθέσιο σχολείο των κοινών γραμμάτων για τα ελληνόπουλα του Ρόττερνταμ και των περιχώρων. Η θητεία του διδασκάλου Ηλία Στιβακτά έληξε με την παραίτησή του τον Απρίλιο του 1965 (πρακτ. συνεδρ. Διοικ. Συμβ. 15 Απρ.).

Την απώλεια αυτή η Ένωση προσπάθησε να αναπληρώσει ζητώντας από το ελληνικό υπουργείο Παιδείας τον διορισμό δημοδιδασκάλου. Η ελληνική πολιτεία ανταποκρίθηκε θετικά και διόρισε ως διδασκάλισσα την Αμβροσίου και αργότερα το ζεύγος Μπουτοπούλου. Με την ανάληψη της διεύθυνσεως του σχολείου από την Αμβροσίου εγκαινιάσθηκε μια νέα κατάσταση. Το μονοθέσιο σχολείο μεταφέρθηκε στο σπίτι της Ενώσεως, όπου το εντευκτήριο μετατράπηκε σε αίθουσα διδασκαλίας με πίνακες, χάρτες και όλο το απαραίτητο εποπτικό υλικό. Η Ένωση κάλυπτε όλα τα έξοδα της καλής λειτουργίας του σχολείου.

Τον Οκτώβριο του 1971 το Διοικητικό Συμβούλιο, με νέα επιστολή του προς το υπουργείο Παιδείας, πρότεινε να στεγασθεί πλήρες ελληνικό σχολείο στο οίκημα της Ενώσεως. Όμως οι καιροί είχαν δημιουργήσει νέες συνθήκες. Το ελληνικό κράτος άρχισε να διορίζει πλέον διδασκάλους και καθηγητές μέσης εκπαίδευσεως για να διδάσκουν στα ελληνόπουλα την ελληνική γλώσσα και τον πολιτισμό στα πλαίσια ολλανδικών σχολείων, σε πολλές πόλεις της χώρας.

Τα οικονομικά της Ενώσεως είναι ένα θέμα που πάντοτε ταλάνιζε και εξακολουθεί να ταλάνιζει τα εκάστοτε Διοικητικά Συμβούλια, δεδομένου ότι η Ένωση δεν τυγχάνει καμμιάς οικονομικής παροχής, ούτε από ελληνικής ούτε από ολλανδικής πλευράς. Μόνη της πρέπει να αντιμετωπίσει τις πολλαπλές υποχρεώσεις της (αποζημίωση και έξοδα ιερέως, συντήρηση εκκλησίας, οικήματος Ενώσεως κ.λ.π.). Στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του εξήντα, τα έσοδα της Ενώσεως είχαν αρχίσει να παρυσιάζουν κάμψη, διότι η κίνηση των ελληνικών πλοίων στα λιμάνια της χώρας είχε ελαττωθεί, οι δε εισφορές,

καθώς και οι συνδρομές των μελών δεν επαρκούσαν για να καλυφθούν οι οικονομικές ανάγκες. Τι έπρεπε να γίνει; Υπήρχε η κατά κάποιο τρόπο επιτυχής εμπειρία της χοροεσπερίδας που είχε διοργανωθεί σε αίθουσα του Ρόττερνταμ, στις 10 Μαρτίου 1967.

Η ιστορία έχει ως εξής. Ο εκ Κωνσταντινουπόλεως Νίνος Αναστασιάδης είχε προσφερθεί να διαθέσει τα απαιτούμενα κονδύλια προκειμένου να επιστραφεί με μάρμαρο το δάπεδο του ναού. Τα γκριζοπράσινα μάρμαρα παραγγέλθηκαν στην Καράρα της Ιταλίας. Η αγορά, μεταφορά και τοποθέτησή τους ανέβαζαν τα έξοδα στα 34.000 φλορίνια. Ποσό αρκετά υψηλό για την εποχή εκείνη. Σε αναζήτηση βοηθητικής συμμετοχής στο δαπανηρό έργο, ο Αναστασιάδης σκέφθηκε και διοργάνωσε την εν λόγω χοροεσπερίδα, χάρη στην οποία συγκεντρώθηκαν περίπου 10.000 φλορίνια. Με αυτόν τον τρόπο και με τη βασική γενναϊόδωρη εισφορά του ιδίου πραγματοποιήθηκε η επίστρωση του δαπέδου, η οποία συνέτεινε στον αναγκαίο ευπρεπισμό του ναού.

Αυτό το προηγούμενο έδωσε στο Διοικητικό Συμβούλιο την ιδέα να αξιοποιήσει τέτοιου είδους εκδηλώσεις για εξεύρεση πόρων. Έτσι στις 8 Μαρτίου 1969, στην αίθουσα «Le Jardin» του ξενοδοχείου «Hilton» δόθηκε ο πρώτος επίσημος χορός της Ενώσεως υπέρ της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου. Ενέργεια που αποδείχθηκε προσοδοφόρα και με διαχρονική ισχύ. Πράγματι, η εκδήλωση αυτή εξελίχθηκε και καθιερώθηκε ετησίως ως ένα σημαντικό κοσμικό γεγονός υψηλού επιπέδου που συγκεντρώνει, εκτός από τους Έλληνες παροίκους, μεγάλο αριθμό εκλεκτών εκπροσώπων της Ολλανδικής κοινωνίας, των πολιτικών και επιχειρηματικών κύκλων. Τελεί υπό την αιγίδα του εκάστοτε Έλληνα πρέσβευς στη Χάγη, προβάλλει

δε, κατά τον καλύτερο τρόπο, την ελληνική παρουσία στις Κάτω Χώρες. Τα έσοδα που αφήνει τονώνουν σημαντικά το ταμείο της Ενώσεως. Αυτά προέρχονται κυρίως από λαχειοφόρο αγορά με πλούσια δώρα, ευγενική προσφορά χορηγών, και από το έντυπο πρόγραμμα που διατίθεται εκείνο το βράδυ γεμάτο με διαφημιστικές καταχωρήσεις. Αλλά γι' αυτό το έντυπο θα μιλήσουμε εκτενέστερα παρακάτω.

Από τα πρακτικά των συνεδριάσεων του Διοικητικού Συμβουλίου της 3ης Απριλίου 1969 αντλούμε την πληροφορία ότι η πρώτη χοροεσπερίδα του έτους εκείνου απέφερε το ποσόν των 3.000 φλορινίων. Το επόμενο έτος τα έσοδα ανήλθαν στα 5.000 φλορίνια και το μεθεπόμενο στα 9.000 φλορίνια. Έτσι χρόνο με το χρόνο τα έσοδα αυξάνοντο, ο χορός προσλάμβανε μεγαλύτερες διαστάσεις και μεγαλύτερη αίγλη. Ομολογουμένως η ετήσια χοροεσπερίδα αποτελεί μεγάλη διοργανωτική επιτυχία της Ενώσεως*.

Άλλες δραστηριότητες της Ενώσεως, κατά την εικοσαετία 1961-1981, που οφείλομε να αναφέρομε είναι οι εξής:

- Συνεισφορές υπέρ σεισμοπλήκτων στην Ελλάδα κατά τα έτη 1966 και 1968, καθώς και υπέρ των θυμάτων του ναυαγίου του πλοίου «Ηράκλειον» το 1967.
- Διοργάνωση, κάλυψη εξόδων και ενδυματολογικών αναγκών του χορευτικού συγκροτήματος εθνικών χορών «Απόλλων».
- Υιοθέτηση επί σειρά ετών της ποδοσφαιρικής ομάδας «Olympic».

* Την ευθύνη της διοργάνωσης της ετήσιας χοροεσπερίδας επωμίσθησαν επί σειρά ετών οι: Φρ. Φίριος, Μ. Σταθάκης, Ευ. Πινότση-Σταθάκη. Έπονται οι Θ. Αλεξανδρόπουλος, Κ. Δημητρίου, Ευ. Στρατουδάκη-Παπαδοπούλου, Φ. Παναγιωτοπούλου-Σείμενάκη και W. Γκίκα-Storm.

- Η τραγωδία του κυπριακού λαού, μετά την εισβολή του τουρκικού στρατού στις 20 Ιουλίου 1974, συνετάραξε τους απανταχού Έλληνες. Η Ένωση δεν έμεινε αμέτοχη στο κύμα συμπαραστάσεως που εκδηλώθηκε. Σύμφωνα με τα πρακτικά της 5ης Οκτωβρίου 1974, το Διοικητικό Συμβούλιο διενήργησε έρανο υπέρ των Κυπρίων προσφύγων, ο οποίος απέδωσε 5.000 φλορίνια. Το ποσό αυτό απεστάλη στην ελληνική κυβέρνηση για να διατεθεί υπέρ των Κυπρίων προσφύγων, μαζί με σημαντική φαρμακευτική βοήθεια.

Ο ξενητεμένος Έλληνας έχει πάντα το βλέμμα στραμμένο προς την Ελλάδα, παρακολουθεί με ενδιαφέρον τα συμβαίνοντα εκεί και συμμερίζεται τα δεινά της μακρυνής πατρίδας του. Παρά τις οικονομικές δυσχέρειες που αντιμετώπιζε η Ένωση, όταν και όσο μπορούσε, έτεινε χείρα βοήθειας προς τους αναξιοπαθόντες συμπατριώτες της.

Με τον θάνατο του Φιρίου τον Ιούλιο του 1981, τελειώνει η πιο μακρά περίοδος στη διαδρομή της Ενώσεως. Μέχρι τη διενέργεια νέων αρχαιρεσιών, τα τρέχοντα ζητήματα της Ενώσεως διεκπεραιώναν τα υπόλοιπα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου.

ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1982-1988)

Μετά τις αρχαιρεσίες της 7ης Φεβρουαρίου 1982 αρχίζει η τρίτη περίοδος στην ιστορία της Ενώσεως. Το νεοεκλεγέν Διοικητικό Συμβούλιο, στην πρώτη του συνεδρίαση, στις 21 Φεβρουαρίου, έλαβε την εξής σύνθεση: Θεόδωρος Θεοδωρίδης πρόεδρος, Ευαγγελία Πινότση-Σταθάκη αντιπρόεδρος, Χρήστος Μάλλιος γραμματέας, Αγγελική Αναστασιάδου ταμίας και Ευαγγελία Στρατουδάκη-Παπαδοπούλου σύμβουλος.

Το συμβούλιο αυτό χρειάστηκε να αντιμετωπίσει ορισμένα θέματα που ζητούσαν άμεση επίλυση. Πρωταρχική επιδίωξή του ήταν να εξευρεθούν νέοι αποτελεσματικοί τρόποι ενισχύσεως των οικονομικών. *«Δεί δὴ χρημάτων καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν ἐστὶ γενέσθαι τῶν δεόντων»*, όπως έλεγε ο Δημοσθένης. Φάνηκε καλή η ιδέα να διοργανωθεί μια κοινωφελής αγορά, ένα bazaar, υπέρ της εκκλησίας, στην οποία θα επωλούντο, μεταξύ άλλων, αντικείμενα ελληνικής λαϊκής τέχνης, εργόχειρα, πλεκτά, κοσμήματα, δίσκοι μουσικής, βιβλία, ελληνικά ποτά, τρόφιμα και φαγώσιμα. Το bazaar πραγματοποιήθηκε τον Νοέμβριο του 1982 χάρη στην κινητοποίηση και στην εθελοντική εργασία και προσφορά των μελών και φίλων της Ενώσεως, με συντονίστριες την Ευ. Πινότση, Ευ. Στρατουδάκη και Α. Αναστασιάδου (πρακτ. Διοικ. Συμβ. 1ης Ιουν. 1982). Τα έσοδα ήταν απροσδόκητα ικανοποιητικά (πρακτ. Διοικ. Συμβ. 29 Δεκ. 1982), ώστε να ενθαρρυνθεί το Διοι-

κητικό Συμβούλιο και να καθιερώσει σε ετήσια βάση αυτή την εκδήλωση.

Πράγματι με την πάροδο των χρόνων οι εισπράξεις αυξάνονται. Σύμφωνα με τα πρακτικά της 16ης Δεκεμβρίου 1988, η κοινωφελής αγορά εκείνης της χρονιάς απέφερε καθαρά έσοδα 26.494 φλορίνια, το δε 1991, 30.000 φλορίνια (Γεν. Συνέλ. 29ης Μαΐου 1992). Για την επιτυχία της ετήσιας αγοράς απαιτούνται πολύμηνες προετοιμασίες και πολλή δουλειά, προϋποθέσεις που πάντοτε βρίσκουν πρόθυμη ανταπόκριση*.

Όπως είπαμε, μια άλλη πηγή εσόδων απεδείχθη, στα πλαίσια της ετήσιας χοροεσπερίδας, η έκδοση λευκόματος που περιέχει, εκτός από το πρόγραμμα της βραδυάς, τις διαφημιστικές επί πληρωμή καταχωρήσεις διαφόρων επιχειρήσεων, κυρίως ναυτιλιακών, ελληνικών και ξένων.

Την πρώτη έκδοση του εντύπου αυτού είχε φέρει σε πέρας ο αείμνηστος Μιχαήλ Σταθάκης και απέδωσε 14.875 φλορίνια, με την ευκαιρία της χοροεσπερίδας της 27ης Μαρτίου 1982. Από τότε, το λεύκωμα βελτιώνεται, εμπλουτίζεται και διατίθεται σε ευρείς επιχειρηματικούς κύκλους. Εκτός του Μ. Σταθάκη έχουν αναλάβει μέχρι σήμερα την

* Επί κεφαλής των οργανωτικών επιτροπών των κοινωφελών αγορών (bazaar) όλα αυτά τα χρόνια έχουν διατελέσει οι εξής: Ευ. Στρατουδάκη-Παπαδοπούλου, Ευ. Πινόση-Σταθάκη, Αγγ. Αναστασιάδου, Μ.Α. Φιρίου-Bouwer, Ν. Κακογιάννη-Μπακιρτζόγλου, Φ. Κουκουράβα-Συνάθη, Π. Van de Graaf-Βουδικλάρη, Φ. Muller-Δημάκη, Ευ. Καπούλα-Λεγάκη, Ν. Λαμπρινού, Σ. Haling-Γιαννακούλα, Φ. Παναγιωτοπούλου-Σείμενάκη, Σ. Χριστοπούλου, Ν. Gallé-Φλωροπούλου, Α. Αρτόγλου-Σαραφίδου, Μ. Κοκκίνου-Ζερβούδη και Εμμ. Κακομανώλης.

διεκπεραίωση της εκδόσεώς του αρκετά εκλεκτά μέλη της Ενώσεως*.

Κατ'αυτόν τον τρόπο, στα έσοδα της Ενώσεως τα προερχόμενα από την ετήσια χοροεσπερίδα - που αποτελεί τον βασικό οικονομικό πνεύμονά της - προσετέθησαν τα έσοδα από το διαφημιστικό λεύκωμα και την κοινωφελή αγορά, μαζί με μια μικρή αύξηση της ετήσιας συνδρομής των μελών. Η βελτίωση των οικονομικών, καθώς και το υπάρχον αποθεματικό κεφάλαιο, έδωσε τη δυνατότητα στην εκτελεστική εξουσία της Ενώσεως να προβεί στις απαραίτητες και πολυδάπανες επισκευές του ναού, καθώς και σε εκτεταμένη διαρρύθμιση των χώρων του κτιρίου της Ενώσεως. Τέλος, επέτρεψε να τακτοποιηθεί ικανοποιητικά το θέμα της συνταξιοδοτήσεως του ιερατικού προϊσταμένου του ναού, το οποίο εκκρεμούσε από πολλά χρόνια.

Αναγκαίες επισκευές

Στα 30 χρόνια που πέρασαν από την ανέγερση του ναού και λόγω των κλιματολογικών συνθηκών, ήταν φυσικό να έχει υποστεί μεγάλες φθορές η σκεπή, ο τρούλλος και το κωδωνοστάσιο της εκκλησίας. Το 1987, η εταιρεία «Huurman b.v.» του Ντέλφτ ανέλαβε, αντί του ποσού των 107.200 φλορινίων, την πλήρη αντικατάσταση των κατεστραμμένων κεράμων που παραγγέλθηκαν σε εργοστάσιο του Βελγίου. Επίσης αντικαταστάθηκαν όλες οι υδρορροές του κτιρίου και αποκαταστάθηκε το κωδωνοστάσιο που είχε υποστεί σημαντικές ζημιές. Στο προαναφερθέν

* Κ. Δημητρίου, Ευ. Στρατουδάκη και Δ. Στρατουδάκης.

ποσόν δεν συμπεριλαμβάνοντο οι εξής πρόσθετες εργασίες που έγιναν: στερέωση και επιχρύσωση του σταυρού του κωδωνοστασίου, στεγανοποίηση του οκτάπλευρου τυμπάνου του τρούλλου, στερέωση του σταυρού που τον επιστεγάζει, καθώς και αγορά υλικών για την εσωτερική βαφή του ναού. Η μερική επισκευή της θερμάνσεως του ναού έγινε από την εταιρεία «Onekikk» αντί του ποσού των 4.000 φλορινίων. Συμψηφιζόμενες, όλες οι εργασίες επισκευών στοίχισαν συνολικά 136.202 φλορίνια. Αλλά χρειάστηκε να αναμορφωθεί και το κτίριο της Ενώσεως, ώστε να αποτελέσει την ευπρεπή κατοικία του ιερατικού προϊσταμένου του ναού. Για τον σκοπό αυτό δαπανήθηκαν άλλες 12.000 φλορίνια.

Με το πέρας των επισκευών του ναού, ετέθη το από πολλών ετών σε εκκρεμότητα και αναμονή ζήτημα της οικονομογραφήσεως. Τον Οκτώβριο του 1987, το Διοικητικό Συμβούλιο έκρινε ότι ήλθε η ώρα να βάλει εμπρός την διαδικασία αυτή. Ως προκαταρκτική ενέργεια, επιφόρτισε τον πολιτικό μηχανικό W.P.K. Collee, ο οποίος αφιλοκερδώς εκπόνησε ακριβή σχεδιαγράμματα των προς αγιογράφιση επιφανειών. Επίσης, βάσει έρευνας που είχε κάνει ο πρόεδρος της Ενώσεως, καθορίστηκαν σε γενικές γραμμές οι όροι που θα έπρεπε να τηρηθούν από τεχνικής και καλλιτεχνικής απόψεως σε ένα τέτοιο έργο (συνεδρ. Διοικ. Συμβ. 14 Οκτ. 1987).

Ομάδες εργασίας

Μια καινοτομία που καθιερώθηκε αυτή την περίοδο ήταν ο μεγαλύτερος καταμερισμός των διαφόρων εργασιών. Το σκεπτικό έγινε με την πεποίθηση ότι θα ελάμβαναν έτσι ενεργό μέρος στα κοινά περισσότερα μέλη,

συμμετέχοντας σε καίριες δραστηριότητες και δεν θα ανέμεναν τα πάντα αποκλειστικά από το Διοικητικό Συμβούλιο, το οποίο θα έφερε βέβαια την ευθύνη των τελικών αποφάσεων. Εκτός των ήδη υπαρχουσών ομάδων που αναλάμβαναν τη διοργάνωση της ετήσιας χοροεσπερίδας, της κοινωφελούς αγοράς και την έκδοση του λευκώματος, στις οποίες ήδη αναφερθήκαμε, συγκροτήθηκαν τέσσερις νέες ομάδες εργασίας με συγκεκριμένη αρμοδιότητα:

- 1ον Η τεχνική ομάδα, με επικεφαλής τον Δ.Ο. Χρυσόχοου, ανέλαβε την προεργασία και την επιτήρηση των επισκευών του ναού και του οικήματος της Ενώσεως, επισκευές τις οποίες εκθέσαμε προηγουμένως*.
- 2ον Η γνωμοδοτική ομάδα, αποτελούμενη από τους: Α. Θεοδωρίδου, Χ. Κουτσοурή, Φ. Πινότση και Μ. Φίλη, εντολή είχε την σύνταξη εσωτερικού κανονισμού που θα συμπλήρωνε και θα αποσαφήνιζε διατάξεις του καταστατικού βάσει ειλημμένων αποφάσεων των γενικών συνελεύσεων, πράγμα το οποίο και έκανε. Παράλληλα προέβη σε μερική τροποποίηση του εσωτερικού κανονισμού της εκκλησίας. Αυτά τα κείμενα με μικρές διορθώσεις επικυρώθηκαν από τη Γεν. Συνέλευση.
- 3ον Η ομάδα μορφωτικών εκδηλώσεων, με υπεύθυνο την Ν. Van Gooρ-Δεμερτζή πλαισιωμένη και από άλλα

* Τα υπόλοιπα μέλη της τεχνικής ομάδας, όπως αναφέρονται στα πρακτικά του Διοικ. Συμβουλίου της 22 Απρ. 1987, ήταν τα εξής: Ν. Αναστασιάδης, Ν. Ν. Αναστασιάδης, Ν. Κακογιάννη-Μπακιρτζόγλου, Α. Βαλλιανάτος, Θ. Καπούλας, Χ. Κουτσοурής και Εβ. Σταθάκη.

μέλη της Ενώσεως*, διοργάνωσε σειρά διαλέξεων, με εκλεκτούς ομιλητές και με ποικίλα θέματα ιστορικού, λογοτεχνικού, λαογραφικού και κοινωνικού περιεχομένου. Ενδεικτικά αναφέρουμε την ενδιαφέρουσα παρουσίαση της «*Ζωής και του έργου του ποιητή Γιώργου Σεφέρη*», τον Φεβρουάριο τον τότε σύμβουλο της Ελληνικής Πρεσβείας, Αναστάσιο Σκοπελίτη. Επίσης, αναφέρουμε την «*Περιήγηση στα μοναστήρια του Αγίου Όρους*» από τον καθηγητή H.J.A. Hissing και τον συνεργάτη του Tezelaar που έγινε τον Ιανουάριο του 1988 για τα μέλη και τους φίλους της Ενώσεως.

Το άλλο πρόσωπο της Ενώσεως

Κοινωνική ευαισθησία

Μια Ένωση δεν καλείται μόνον να διατηρήσει και να βελτιώσει τα υλικά κεκτημένα. Πρέπει να έχει κοινωνικούς και πνευματικούς προσανατολισμούς. Αυτή η αρχή δεν διέφυγε της προσοχής κανενός Διοικητικού Συμβουλίου.

Συνεχίζοντας την παράδοση των προηγούμενων περιόδων, όταν το 1986, η Καλαμάτα επλήγη από το χτύπημα του Εγκέλαδου, η Ένωση απέστειλε ως υλική βοήθεια το ποσόν των 5.000 φλορινίων για τους σεισμόπληκτους της περιοχής (απόφαση Διοικ. Συμβ. 20ης Οκτ. 1986).

* Τα υπόλοιπα μέλη της μορφωτικής ομάδας ήταν τα εξής: Α. Αρτόγλου-Σαραφίδου, Ε. van Heusden-Δέτση, Δ. Haring-sma -Παπανδρέου και Α. Θεοδωρίδου-Καψάλη.

Η βιβλιοθήκη

Παράλληλα με τη διοργάνωση μορφωτικών εκδηλώσεων, η ίδρυση μιας βιβλιοθήκης ήταν μέσα στις επιδιώξεις αυτής της περιόδου που σκιαγραφούμε. Ανταποκρινόμενο σε αίτημά μας (έγγραφο 25 Οκτ. 1985), το «Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος» δώρισε μια σειρά βιβλίων των εκδόσεών του. Οι 58 αυτοί τόμοι εκλεκτού περιεχομένου αποτελούν πολύτιμο απόκτημα για την Ένωση. Δυστυχώς, όμως, υπάρχει έλλειψη κατάλληλου χώρου και δεν έχει γίνει ο απαραίτητος εμπλουτισμός με άλλα έργα για να μπορούμε να μιλούμε για συστηματική βιβλιοθήκη. Αλλά ο πυρήνας υπάρχει, ώστε στο μέλλον όταν οι συνθήκες το επιτρέψουν, να δημιουργηθεί μια μικρή πνευματική στέγη.

Το αρχείο της Ενώσεως

Προσπαθώντας να τακτοποιήσει τα του οίκου του, το Διοικητικό Συμβούλιο (συνεδρ. 22 Απρ. 1987) συγκέντρωσε τα έγγραφα, την αλληλογραφία και τα βιβλία των πρακτικών, δηλαδή όλο το υλικό τόσων χρόνων που αποτελεί το αρχείο της Ενώσεως. Πληροφοριακά αναφέρομε ότι, μεταξύ άλλων, υπάρχει μια σειρά Πατριαρχικών επιστολών, οι οποίες εστάλησαν από τον Οικουμενικό Θρόνο με την ευκαιρία διαφόρων γεγονότων. Παρόλο που είναι μικρή η ζωή της Ενώσεως για να έχει πολύτιμες συλλογές εγγράφων, το αρχείο της παρέχει πλούτο πληροφοριακού υλικού που αφορά τη δράση των Διοικητικών Συμβουλίων και των μελών της Ενώσεως. Πολλά από τα έγγραφα μαρτυρούν επίσης ένα μέρος της θρησκευτικής, κοινωνικής και επαγγελματικής δραστηριότητας των Ελλήνων της Ολλανδίας.

Όταν έληξε η θητεία του Διοικητικού Συμβουλίου αυτής της περιόδου την 15ην Απριλίου 1988, παραδόθηκαν στο επόμενο Συμβούλιο τα εξής χρηματικά ποσά:

- 1ον Για την αγιογράφηση του ναού, 151.832 φλορίνια.
- 2ον Το αποθεματικό κεφάλαιο της Ενώσεως, κατατεθειμένο σε διάφορους τραπεζικούς λογαριασμούς, 133.991 φλορίνια.
- 3ον Εκτός των ανωτέρω, υπήρχε και ένα μικρό ποσόν για να καλύπτονται οι τρέχουσες υποχρεώσεις της Ενώσεως και της Εκκλησίας.

Όπως στη ζωή κυριαρχεί η εναλλαγή, έτσι και για την Ένωση η εναλλαγή των προσώπων στα Διοικητικά Συμβούλια είναι απαραίτητη γιατί φέρνει την ανανέωση, επιτρέπει την ενασχόληση με τα κοινά και σε άλλες δυνάμεις και εμποδίζει την εδραίωση ενός κατεστημένου. Με τη λήξη της θητείας αυτού του Διοικητικού Συμβουλίου μπορούμε να πούμε ότι επέρχεται μια τομή στη διαδρομή της Ενώσεως. Φεύγουν από το προσκήνιο τα παλιά εκείνα στελέχη που επί σειρά ετών είχαν κατευθύνει αποφασιστικά τις τύχες της. Καινούρια πρόσωπα αναλαμβάνουν τα ηνία για να την οδηγήσουν σε μια νέα εποχή, με όλες τις ευθύνες και τις αβεβαιότητες του μέλλοντος.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1988 -1991)

Το Διοικητικό Συμβούλιο που προέκυψε από τις αρχαιρεσίες της 20ης Μαρτίου 1988, έφερε πράγματι νέους ανθρώπους στην εκτελεστική εξουσία. Τον Θεόδωρο Αλεξανδρόπουλο πρόεδρο, τον Κωνσταντίνο Δημητρίου αντιπρόεδρο, την Ευφροσύνη Muller-Δημάκη γραμματέα, τον Θεόδωρο Καπούλα ταμιά και τον Γεώργιο Διαμαντίδη σύμβουλο.

Κύρια επιτεύγματα αυτής της περιόδου είναι ότι εμπλουτίστηκε ο ναός με την αγορά και τοποθέτηση στασιδίων, παγκαρίου και ψαλτικού αναλογίου (συνεδρ. Διοικ. Συμβ. 10 Νοεμ. 1988). Τα αποκτήματα αυτά стоίχισαν 20.000 φλορίνια περίπου, εκ των οποίων τα 12.500 προήλθαν από δωρεές (πρακτ. Διοικ. Συμβ. 10 Νοεμ. 1988).

Σχετικά με την αγιογράφιση του ναού, ελήφθησαν βασικές αποφάσεις και έγιναν συγκεκριμένα βήματα. Με εντολή της Γενικής Συνελεύσεως της 16ης Απριλίου 1989, ορίστηκε επιτροπή αγιογραφήσεως*, η οποία με γνώμονα την προεργασία που είχε γίνει, ανέλαβε να έλθει σε επαφή με ένα ορισμένο αριθμό καλλιτεχνών, να τους ζητήσει να υποβάλουν τις προτάσεις τους, να μελετήσει τις προσφορές τους και να καταθέσει στο Διοικητικό Συμβούλιο τα πορίσματά της.

* Η σύνθεση της επιτροπής: Θεοφιλέστατος Ευμενείας κ. Μάξιμος, Ν. Αναστασιάδης, Α. Θεοδωρίδου-Καψάλη, Θ. Θεοδωρίδης, Ε. Van Goor-Δεμερτζή, Χρ. Κουτσοურής, Ευ. Πινότση-Σταθάκη, Ειρ. Σταθάκη-Εμίρη και Ευ. Στρατουδάκη-Παπαδοπούλου.

Στις 25 Σεπτεμβρίου 1990, υπεγράφη τελικά το συμβόλαιο μεταξύ της Ενώσεως και του αγιογράφου Αργύρη Λιάκου, στον οποίο ανετέθη η εκτέλεση του έργου. Τη στιγμή εκείνη το ποσό το προοριζόμενο για την αγιογράφιση ανήρχετο σε 195.000 φλορίνια (πρακτ. εκτ. Γεν. Συν. 4 Νοεμ. 1990). Ύστερα από μακροχρόνιες διαβουλεύσεις, το μεγάλο έργο έμπαινε επί τέλους στη φάση της πραγματοποίησεως, χάρη στην αποφασιστικότητα και την επιμονή του προέδρου, ο οποίος στη Γενική Συνέλευση της 5ης Μαΐου 1991 με υπερηφάνεια ανακοίνωσε ότι οι πρώτες αγιογραφήσεις, που θα κάλυπταν το τέταρτο των επιφανειών του ναού, είχαν έλθει και επρόκειτο να τοποθετηθούν. Το θέμα της αγιογραφίσεως θα αποτελέσει αντικείμενο ιδιαίτερου αναλυτικού κεφαλαίου στη συνέχεια της ιστορήσεώς μας.

Άλλες δραστηριότητες

Εκτός των σημαντικών αυτών εξελίξεων, στο ενεργητικό του Διοικητικού Συμβουλίου της περιόδου Αλεξανδρούπουλου εγγράφονται και τα εξής:

- 1ον Κατά τη Γενική Συνέλευση της 16ης Απριλίου 1989 κρίθηκε απαραίτητο για φοροτεχνικούς λόγους να διαχωρισθεί το ταμείο της Ενώσεως από το ταμείο της Εκκλησιαστικής Επιτροπής. Προς τούτο, ορίσθηκε επιτροπή αναθεωρήσεως των σχετικών άρθρων του εσωτερικού κανονισμού. Η τελική απόφαση ελήφθη το 1991 και έκτοτε υπάρχουν δύο ξεχωριστά ταμεία, όπως και παλαιότερα.
- 2ον Καθιερώθηκε να εορτάζεται πανηγυρικά η ημέρα της Ορθοδοξίας. Μετά τη Θεία Λειτουργία, η Ένωση δεξιώνεται στην αίθουσά της τους εκπροσώπους των ορθοδόξων εκκλησιών και των άλλων χριστιανικών δογμάτων, μαζί με πλήθος πιστών. Με τον εορτασμό

της επετείου αυτής διατρανώνεται ο ρόλος της Ορθοδοξίας σε μια ετερόδοξη χώρα.

3ον Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις της Ενώσεως συνεχίστηκαν και κατά την περίοδο αυτή, με διάφορες διαλέξεις. Απ' αυτές ξεχωρίζει εκείνη που διοργανώθηκε στην Ουτρέχτη, την Πέμπτη 26 Ιανουαρίου 1989, από κοινού από την Ένωση, το Ίδρυμα Θεσσαλονίκης «Χαρίλαος Κεραμεύς», τον «Σύλλογο Ελλήνων Επιστημόνων Ολλανδίας» και την Ελληνική Κοινότητα Ουτρέχτης και Περιχώρων «Αναγέννηση». Σ' αυτή την εκδήλωση, εξέχοντες ομιλητές, ο Νικόλαος Μάρτης, πρώην υπουργός Βορείου Ελλάδος και ο Στέλιος Παπαθεμελής, τότε υπουργός Μακεδονίας-Θράκης, ανέπτυξαν μπρος σε ένα πυκνό ακροατήριο το θέμα «Η Μακεδονία και η ιστορική αλήθεια». Θέμα που μερικά χρόνια αργότερα έμελλε να αποκτήσει δραματική επικαιρότητα και να κινητοποιήσει τους απανταχού Έλληνες.

Με τη συμπλήρωση δύο ετών θητείας του Διοικητικού Συμβουλίου, στις 13 Μαΐου 1990 συνεκλήθη η τακτική Γενική Συνέλευση των μελών. Κατά τις αρχαιρεσίες, εξελέγη περίπου το ίδιο Συμβούλιο (Θ. Αλεξανδρόπουλος, Κ. Δημητρίου, Ευ. Muller-Δημάκη, Θ. Καπούλας και Μαξ. Σιδερίδης, στη θέση του Γ. Διαμαντίδη). Όμως, λίγες μέρες αργότερα (30 Μαΐου 1990) παραιτήθηκαν οι Muller-Δημάκη και Θ. Καπούλας για μη διευκρινιζόμενους λόγους και στο Διοικητικό Συμβούλιο εισήλθε ως γραμματεύς ο επιλαχών Μιχαήλ Φίλης. Έκτοτε η εκτελεστική εξουσία της Ενώσεως λειτουργούσε με τέσσερα μόνον άτομα.

Ένα χρόνο αργότερα, στην ετήσια Γενική Συνέλευση της 5ης Μαΐου 1991, παρατηρήθηκε μια δυσφορία των μελών

έναντι του Διοικητικού Συμβουλίου. Παρατηρήθηκε επίσης απροθυμία συμμετοχής στα κοινά, παρά τις συνεχείς εκκλήσεις του προέδρου. Μπροστά σ' αυτή την αδιέξοδη κατάσταση, ο Θ. Αλεξανδρόπουλος υπέβαλε παραίτηση και η Γεν. Συνέλευση ανέθεσε στον αντιπρόεδρο Κ. Δημητρίου τον σχηματισμό προσωρινού Διοικητικού Συμβουλίου για ένα χρόνο και μέχρι τις επόμενες αρχαιρεσίες. Το συμβούλιο αυτό καταρτίστηκε ως εξής: Κ. Δημητρίου πρόεδρος, Α. Παναγιωτόπουλος αντιπρόεδρος, Ε. Van Gooτ-Δεμερτζή γραμματέυς, Μ. Φίλης ταμίας, Φ. Groskamp-Πινότση, Φ. Κουκουράβα-Συνάθη και Εμμ. Κακομανώλης σύμβουλοι (συνεδρ. Διοικ. Συμβ. 1ης Ιουν. 1991).

Η ενδεκάμηνη περίοδος της προσωρινής διοικήσεως της Ενώσεως σηματοδοτήθηκε από δύο έκτακτες Γενικές Συνελεύσεις. Η πρώτη, της 29ης Σεπτεμβρίου 1991, ασχολήθηκε με το θέμα της μελλοντικής μεταθέσεως του Θεοφιλεστάτου Επισκόπου Ευμενείας κ. Μαξίμου στη μητροπολιτική έδρα των Βρυξελλών και την κάλυψη της θέσεως του ιερέα στην ενορία του Ρόττερνταμ. Η δεύτερη, της 15ης Δεκεμβρίου του ιδίου έτους, ενέκρινε τον οικονομικό ισολογισμό που υπέβαλε η εξελεγκτική επιτροπή. Με την πράξη αυτή που εκκρεμούσε έληξε και τυπικά η θητεία του προηγούμενου Διοικητικού Συμβουλίου.

ΠΕΜΠΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1992 - 1996)

Με τις αρχαιρεσίες της 29ης Μαΐου 1992 εισερχόμεθα στην τελευταία περίοδο της πενηκονταετούς ιστορίας της Ενώσεως. Το εκλεγέν Διοικητικό Συμβούλιο αποτελείται από τους: Κ. Δημητρίου πρόεδρο, Γ. Ζαπαντούλη αντιπρόεδρο, Μ. Rogaar-Αγγελίδου γραμματέα, Μ. Φίλη ταμία και Φ. Κουκουράβα-Συνάθη σύμβουλο.

Κατά την περίοδο αυτή δίδεται ιδιαίτερη έμφαση σε ήδη υπάρχουσες εκδηλώσεις της Ενώσεως. Η ετήσια χοροεσπερίδα, χάρη στις άοκνες προσπάθειες του προέδρου και των συνεργατών του, έφθασε να συγκεντρώνει πλέον των πεντακοσίων ατόμων και να έχει επίσημους προσκεκλημένους υψηλά ιστάμενα πρόσωπα της ολλανδικής και ελληνικής πολιτικής και κοινωνικής ζωής. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι στην χοροεσπερίδα της 20ης Μαρτίου 1993 παρευρέθη ο τότε πρωθυπουργός της χώρας R. Lubbers μετά της συζύγου του. Η δε πρόσφατη χοροεσπερίδα της 16ης Μαρτίου 1996 πραγματοποιήθηκε με ιδιαίτερη επιτυχία και λαμπρότητα στον κατάλληλα διαρρυθμισμένο για την περίπτωση ιστορικό ναό του «Αγίου Λαυρεντίου» του Ρόττερνταμ.

Παράλληλα γίνονται και νέες εκδηλώσεις. Με άδεια του Δήμου του Ρόττερνταμ, παραχωρήθηκε στις 19 Σεπτεμβρίου 1992 η πλατεία de Doelen προκειμένου να διοργανωθεί από την Ένωση ελληνικό φεστιβάλ. Στα πλαίσια αυτής της εκδηλώσεως, λειτούργησαν διάφορα περίπτερα στα οποία επωλούντο ελληνικά προϊόντα και παρείχετο πληροφοριακό υλικό γύρω από το Μακεδονικό ζήτημα, που την εποχή εκείνη αποτελούσε καυτό εθνικό θέμα. Αποκορύ-

φωμα του φεστιβάλ ήταν η πώληση λαχνών προς όφελος της Ενώσεως, με έπαθλο ένα αυτοκίνητο μάρκας «VW Golf». Η κλήρωση της λαχειοφόρου αγοράς έγινε στις 31 Οκτωβρίου 1992.

Πράγματι, το Μακεδονικό ζήτημα βρισκόταν τότε σε μεγάλη έξαρση, διότι οι ιθύνοντες της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας αξίωναν να αναγνωρισθούν από την διεθνή κοινότητα ως ανεξάρτητο κράτος με το όνομα «Μακεδονία», σφετεριζόμενοι ένα ιστορικό ελληνικό παρελθόν. Οι Έλληνες του εξωτερικού, συμμετέχοντες στον γενικό συναγερμό, είχαν ξεσηκωθεί σε όλα τα πλάτη του κόσμου. Οι διαδηλώσεις διαμαρτυρίας και οι διακηρύξεις για την ελληνικότητα της Μακεδονίας διαδέχονταν η μία την άλλη. Στις Βρυξέλλες διοργανώθηκε μεγάλο συλλαλητήριο με συμμετοχή Ελλήνων που προσήλθαν απ'όλα τα όμορα κράτη. Η Ένωση Ελλήνων Ολλανδίας έλαβε κι αυτή μέρος μαζί με άλλες οργανώσεις και διέθεσε μεταφορικά μέσα για τα μέλη της. Στο συλλαλητήριο που έγινε στις 22 Μαρτίου 1992, στη Βόννη, συμμετείχαν Έλληνες απ'όλη την Ολλανδία, μεταξύ αυτών και μέλη της Ενώσεως. Τέλος για τον ίδιο εθνικό σκοπό, με πρωτοβουλία της Ενώσεως και σε συνεργασία με την Ομοσπονδία Ελληνικών Κοινοτήτων Ολλανδίας, διοργανώθηκε με επιτυχία στη Χάγη, στις 4 Απριλίου 1992, συλλαλητήριο και επιδόθηκε σχετικό ψήφισμα στον τότε υπουργό Εξωτερικών της Ολλανδίας H. van den Broek. Δυστυχώς, παρ'όλες τις ανά τον κόσμο λαϊκές κινητοποιήσεις, μέχρι σήμερα που γράφονται αυτές οι γραμμές, το θέμα του ονόματος δεν έχει ακόμα διευθετηθεί, σύμφωνα με τα ελληνικά δίκαια. Πολύ φοβάμαι ότι οι λανθασμένοι χειρισμοί των Ελλήνων πολιτικών έχουν υπονομεύσει την υπόθεση και έχουν υποθηκεύσει το μέλλον. Εύχομαι η απαισιόδοξη αυτή πρόβλεψη να διαψευστεί.

Στα πλαίσια των πολιτιστικών εκδηλώσεων, που από χρόνια έχουν καθιερωθεί, το Διοικητικό Συμβούλιο διοργάνωσε δύο ενδιαφέρουσες διαλέξεις. Τη μία με θέμα «*Το έργο του αρχιτέκτονα Πικιώνη*» και ομιλητή τον Αιμίλιο Χλημιντζά. Η δεύτερη αφορούσε τον «*Ελληνισμό του Πόντου, από το μύθο στο δράμα*» με ομιλητή τον Θεόδωρο Θεοδωρίδη.

Οι αρχαιρεσίες της 10ης Απριλίου 1994 ανέδειξαν το νέο Διοικητικό Συμβούλιο, με πρόεδρο εκ νέου τον Κ. Δημητρίου, αντιπρόεδρο τον Ν. Γκίκα, γραμματέα την Φ. Παναγιωτοπούλου-Σειμενάκη, ταμία τον Μ. Φίλη και σύμβουλο τον Σ. Παϊσόπουλο.

Δύο σημαντικά γεγονότα σφραγίζουν αυτή τη θητεία. Η επίσκεψη στις Κάτω Χώρες του Οικουμενικού Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίου και η αποπεράτωση της εικονογραφήσεως του ιερού ναού Αγίου Νικολάου.

Επίσκεψη Πατριάρχη

Με την ευκαιρία της πατριαρχικής επισκέψεως, δεν θα ήταν άσκοπο να γίνει μια μικρή ιστορική αναδρομή στις σχέσεις που είχε κατά το παρελθόν αναπτύξει το Φανάρι με τις Κάτω Χώρες. Τις σχέσεις αυτές, χωρίς να είναι ιδιαίτερα πυκνές, ανευρίσκομε τον 17ο αιώνα. Ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας και μετέπειτα Οικουμενικός Πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρις (1572-1638), εξυπηρετώντας τις ανάγκες της τότε χειμαζόμενης ορθοδόξου εκκλησίας και αναζητώντας πολιτικά ερείσματα στη Δύση, επεδίωξε επαφές και ανέπτυξε αξιόλογη αλληλογραφία με προτεσταντικούς κύκλους των Κάτω Χωρών. Χρησιμοποίησε τη φιλία των προτεσταντών και μπόρεσε αποτελεσματικά να ανακόψει τους σχεδιασμούς των καθολικών ιεραποστό-

λων και ειδικά των Ιησουϊτών εις βάρος της ορθοδόξου εκκλησίας. Διασώζεται μια σειρά δεκατεσσάρων επιστολών που έστειλε αυτός ο Ιεράρχης στον David Le-Leu de Wilhem, μεταξύ των ετών 1618 και 1619. Οι επιστολές αυτές ευρίσκονται στη βιβλιοθήκη του Λέυντεν*. Ο David Le-Leu de Wilhem, άνθρωπος πολυμαθής και γνώστης της Ανατολής, υπηρέτησε ως σύμβουλος διαδοχικά τους πρίγκηπες της Οράγγης Φρειδερίκο, Γουλιέλμο τον Β' και Γουλιέλμο Ερρίκο, μετέπειτα βασιλέα της Αγγλίας. Επίσης σώζονται επιστολές του Πατριάρχη Κυρίλλου Λούκαρι προς τον προτεστάντη ιερωμένο στη Χάγη Ιωάννη Uytenbogaert. Εξ άλλου τον 18ο αιώνα, ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Παΐσιος (1733), ζητούσε από τον Cornelis Calkoen, τότε πρεσβευτή των Κάτω Χωρών στην Υψηλή Πύλη, την ολλανδική προστασία**.

Ποιμαντορική περιοδεία Οικουμενικού Πατριάρχη στις Κάτω Χώρες δεν αναφέρεται έως τις μέρες μας. Ο Βαρθολομαίος Α' είναι ο πρώτος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως που επισκέφθηκε την Ολλανδία, μαζί με το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο. Το βράδυ της Τετάρτης 16 Νοεμβρίου 1994, υπό τις χαρμόσυνες κωδωνοκρουσίες, ο Παναγιώτατος εισήλθε στον ιερό ναό του Αγίου Νικολάου και, μέσα σε κατανυκτική ατμόσφαιρα, χοροστάτησε σε δοξολογία, παρουσία των εκπροσώπων των χριστιανικών δογμάτων, επισήμων και πλήθους πιστών που είχαν συρρεύσει από όλες τις πόλεις της Ολλανδίας. Ο βαρυ-

* 'Ide Aymon J.: «*Monuments authentiques de la Religion des Grecs e.t.c.*», Edit. Delo Ch. La Haye 1708.

** 'Ide Slot B.J.: «Σχέσεις μεταξύ Ολλανδίας και Ελλάδος από τον ΙΖ αιώνα μέχρι τον Καποδίστρια», *περιοδ. «Νέα Εστία»* 1981, τεύχος 1302, σ. 1345.

σήμαντος λόγος που εξεφώνησε ο Παναγιώτατος μαρτυρεί τη σημασία που απέδιδε σ'αυτή την επίσκεψη.

Η Ένωση επωμίσθηκε το μεγαλύτερο βάρος της οργανώσεως της παραμονής του Πατριάρχη και της ακολουθίας Του στην Ολλανδία. Γι'αυτόν τον σκοπό, μαζί με τις δυνάμεις της, διέθεσε και σημαντικά κονδύλια. Επειδή ο χώρος μέσα στον ναό ήταν περιορισμένος, είχε προβλεφθεί και στήθηκε μια μεγάλων διαστάσεων σκηνή, εφοδιασμένη με τηλεοπτικά και ηχητικά μηχανήματα. Για τα μηχανήματα αυτά εμερίμνησε η Ομοσπονδία των Ελληνικών Κοινοτήτων.

Μετά το πέρας της δοξολογίας, η Ένωση παρέθεσε στο ξενοδοχείο «Atlanta» του Ρόττερνταμ επίσημο γεύμα προς τιμή της Αυτής Θειοτάτης Παναγιότητος και της ακολουθίας Του, στο οποίο παρακάθησαν και άλλοι επίσημοι. Εκ μέρους της Ενώσεως, τον Πατριάρχη προσφώνησε ο Θ. Θεοδωρίδης, Αρχων Μαΐστωρ της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας.

Την επομένη (17 Νοεμ.) ο Οικουμενικός Πατριάρχης έγινε με τιμές δεκτός από την Βασίλισσα των Κάτω Χωρών Βεατρίκη στα ανάκτορα της Χάγης. Το απόγευμα της ίδιας μέρας δεν παρέλειψε να επισκεφθεί τον ελληνικό ορθόδοξο ναό του «Ευαγγελισμού της Θεοτόκου» στην Ουτρέχτη. Εξέφρασε την ευαρέσκειά του στον κτήτορα του ναού Χαρίλαο Χιωτάκη, Άρχοντα Ρεφερενδάριο της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας, για τις πολλαπλές υπηρεσίες που έχει προσφέρει. Στη συνέχεια, ο Παναγιώτατος παρέστη, μετά της Ιεράς Ακολουθίας Του, σε κοινή προσευχή που έγινε στον Αρχιεπισκοπικό ναό της «Αγίας Γερτρούδης» των Παλαιοκαθολικών στην Ουτρέχτη. Σχετικά με τους Παλαιοκαθολικούς, μπορεί κανείς να πληροφορηθεί τα εξής.

Οι Παλαιοκαθολικοί των Κάτω Χωρών αποσπάσθηκαν από τον κορμό της καθολικής Εκκλησίας μη δεχόμενοι τις αποφάσεις της συνόδου του Βατικανού του 1869, που θέσπιζε το αλάθητο και αναμάρτητο του Πάπα και ίδρυσαν δική τους ανεξάρτητη Εκκλησία το 1873. Δογματικά τηρούν τις αποφάσεις των συνόδων της αδιαιρέτου Εκκλησίας των δέκα πρώτων αιώνων, γι' αυτό αποκαλούνται παλαιοκαθολικοί. Αναγνωρίζουν όμως το πρωτείο του Πάπα. Οι Παλαιοκαθολικοί ενώθηκαν σε κοινή ομολογία με τους Ιανσενιστές των Κάτω Χωρών το 1889 και αποτέλεσαν την Εκκλησία της Ουτρέχτης. Οι Ιανσενιστές είναι οπαδοί του Ολλανδού θεολόγου Κορνηλίου Jansen (1585-1638). Αυτός σ' ένα περισπούδαστο σύγγραμμά του, που εξεδόθη δύο χρόνια μετά το θάνατό του, διέτύπωσε την αντίθεσή του σε ορισμένα δόγματα του καθολικισμού. Οι δοξασίες του μεταξύ άλλων περί του αναγκαίου της θείας χάριτος για τη σωτηρία του ανθρώπου δημιούργησαν πολλούς οπαδούς στην Ευρώπη και ειδικά στη Γαλλία. Το 1718 ο Πάπας Κλήμης ο 11ος αφορίσε τους Ιανσενιστές. Τότε βασίλευε στη Γαλλία ο Λουδοβίκος ο 18ος και άρχισε απηνής διωγμός κατά των «αιρετικών». Μερικοί Ιανσενιστές κατέφυγαν στις Κάτω Χώρες, όπου στην Ουτρέχτη, συνέστησαν την Εκκλησία τους η οποία, όπως αναφέραμε, συνενώθη με τους Παλαιοκαθολικούς. Αυτή την ενωμένη εκκλησία ποιμαντορεί Αρχιεπίσκοπος. Χαρακτηριστικό είναι ότι όταν εκλέγεται νέος Αρχιεπίσκοπος, γνωστοποιεί την εκλογή του στον Πάπα, ο οποίος σπεύδει σε απάντηση να τον αφορίσει χωρίς άλλη διαδικασία. Ο αφορισμός διαβάζεται στην καθολική Εκκλησία που υπάγεται στη Ρώμη και καταχωρείται στα αρχεία. Ήδη από τα τέλη του περασμένου αιώνα έχουν ξεκινήσει προσπάθειες προσεγγίσεως των Παλαιοκαθολικών μετά της ορθοδόξου Εκκλησίας.

Αυτά εν συντομία για τους Παλαιοκαθολικούς, οι οποίοι στην Ουτρέχτη επεφύλαξαν μεγαλοπρεπή υποδοχή στον Πατριάρχη Βαρθολομαίο Α'. Ιδιαίτερα θερμή υπήρξε η προσφώνηση του Αρχιεπισκόπου Antonius Jan Glazemaker. Στην εμπνευσμένη αντιφώνησή Του, ο Πατριάρχης ανεφέρθη, μεταξύ άλλων, στο θέμα του διαλόγου μεταξύ των χριστιανικών εκκλησιών και στην επιθυμητή προσέγγισή τους. Παραθέτομε χαρακτηριστικό απόσπασμα του πατριαρχικού λόγου:

«Μεταφέρομεν... ὑμῖν τὸν ἀσπασμὸν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἁγιοπάτης Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ὅλης Ὀρθοδοξίας... Μεταφέρομεν προσέτι καὶ ὁμολογοῦμεν ἐνώπιον ὑμῶν τὴν... τονωθείσαν πεποίθησιν ἡμῶν, ὅτι ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, καθ' ὃ μέρος τοῦτο ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώποις, ἀποτελεῖ πρῶτιστον καθῆκον πάντων ἡμῶν σήμερον».

Αγιογράφηση του ναού του Αγίου Νικολάου

Επειδή το θέμα αυτό είναι σημαντικό, εκρίθη σκόπιμο να αποτελέσει ένα ξεχωριστό κεφάλαιο στο οποίο θα συνοψίζονται όσα σχετικά έχουν ήδη αναφερθεί και θα συμπληρώνονται με περισσότερες λεπτομέρειες.

Η αγιογράφηση του ναού, έργο μεγαλόπνοο και πολυδάπανο που θα προσέδιδε μια κατανυκτική βυζαντινή λαμπρότητα στον ναό του Αγίου Νικολάου και θα ολοκλήρωνε τα χαρακτηριστικά του, ήταν πάντα μέσα στους στόχους της Ενώσεως. Από τα πολύ παλιά χρόνια είχε δημιουργηθεί ένας λογαριασμός στην Εθνική Τράπεζα του Ρόττερταμ, στον οποίο εισέρρεαν χρήματα υπέρ της αγιογραφήσεως. Ορισμένες οικογένειες είχαν εκφράσει την επιθυμία, με την απώλεια προσφιλών τους προσώπων, να ενισχύεται αυτός ο λογαριασμός αντί άλλης εκδηλώ-

σεως συμπαθείας. Εκτός τούτου, πολλά μέλη είχαν κατά καιρούς κάνει δωρεές για τον ίδιο σκοπό. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το ποσόν, τοκισζόμενο και ανατοκισζόμενο, αυξάνετο συνεχώς. Όπως ήδη αναφέραμε, το 1988 με τη λήξη της θητείας του Διοικητικού Συμβουλίου υπό τον Θ. Θεοδωρίδη, το ποσόν που είχε συγκεντρωθεί για την αγιογράφηση ανήρχετο στα 151.832 φλορίνια. Όταν το 1990 ανετέθη η εργασία στον επιλεγέντα καλλιτέχνη, το κεφάλαιο το προοριζόμενο γι' αυτόν το σκοπό είχε φθάσει τα 195.000 φλορίνια.

Τα πρώτα βήματα και οι προκαταρκτικές ενέργειες είχαν ήδη γίνει, όπως ελέχθη, τον Οκτώβριο του 1987, όταν για πρώτη φορά προσδιορίστηκαν οι βασικοί όροι που έπρεπε να τηρηθούν σ' αυτή την υπόθεση. Στη συνέχεια, με εντολή της Γενικής Συνελεύσεως της 16ης Απριλίου 1989, συγκροτήθηκε επιτροπή η οποία αφού μελέτησε τους φακέλους των υποψηφίων καλλιτεχνών, υπέβαλε την έκθεσή της στο Διοικητικό Συμβούλιο, στο οποίο προήδρευε τότε ο Θ. Αλεξανδρόπουλος. Τέλος, τον Σεπτέμβριο 1990, έγινε η ανάθεση του έργου στον αγιογράφο Αργύρη Λιάκο.

Η πλήρης αγιογράφηση του ναού διήρκεσε πέντε χρόνια. Αποπερατώθηκε κατά το τέλος του 1995, επί προεδρίας του Κ. Δημητρίου, ο οποίος με την ευσυνειδησία που τον διακρίνει και τις συντονισμένες ενέργειές του επιστάτησε εκ του σύνεγγυς την όλη διαδικασία και συνέβαλε στην εξεύρεση συμπληρωματικών πόρων, καθώς και στην αντιμετώπιση διαφόρων προβλημάτων. Το έργο με όλα τα τεχνικά έξοδα που συνεπάγεται στοίχισε 455.000 φλορίνια, συνεπώς χρειάστηκε στο ήδη υπάρχον ποσόν να ανευρεθούν άλλα 260.000 φλορίνια.

Στα σαράντα χρόνια που πέρασαν από την ανέγερση του ναού, η εσωτερική του όψη πέρασε από διάφορα διαδοχι-

κά στάδια, πριν πάρει τη σημερινή της ολοκλήρωση. Το πρώτο έργο που εκτελέστηκε για να λειτουργήσει ο ναός ήταν το τέμπλο. Η εμφάνισή του είναι απλή: ξύλο βαθύχρωμο καστανό, με ελάχιστες κατά διαστήματα σκαλιστές διακοσμήσεις. Οι έξι δεσποτικές εικόνες που το κοσμούν, σε μια στάση, ακολουθούν τη βυζαντινή τεχνοτροπία. Οι εικόνες αυτές φιλοτεχνήθηκαν από τον ζωγράφο Δ.Γ. Καφή, διπλωματούχο της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών των Αθηνών, με ειδικές σπουδές στην αντίστοιχη σχολή των Παρισίων. Στα πρακτικά της 8ης Δεκεμβρίου 1955, αναφέρονται οι τεχνικοί όροι εκτέλεσως των εικόνων. Γίνεται ειδική μνεία, μεταξύ άλλων, για τα φόντα των εικόνων τα οποία είναι από φύλλα χρυσού 22 καρατίων. Η κάθε εικόνα θα στοίχιζε 4.000 δραχμές της εποχής εκείνης και θα παρεδίδετο εντός τεσσάρων μηνών.

Τον Οκτώβριο 1957, λίγους μήνες μετά τα εγκαίνια του ναού, προσεφέρθη από Έλληνα εφοπλιστή του Λονδίνου χρηματικό ποσόν αποκλειστικά για την αγιογράφιση. Σε αναζήτηση αγιογράφου, από το μουσείο Μπενάκη υπεδείχθη ο τότε νεαρός ζωγράφος Παναγιώτης Τέτσης, υπότροφος του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών στο Παρίσι, μετέπειτα καθηγητής της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών και νυν ακαδημαϊκός. Ο Τέτσης εξετέλεσε τις εξής νωπογραφίες: στην κεντρική κόγχη του ιερού βήματος την Πλατυτέρα των Ουρανών, εκατέρωθεν του διλόβου παραθύρου της κόγχης, σε ολόσωμη στάση, τους Τρεις Ιεράρχες καθώς και τον Άγιο Ιάκωβο τον Αδελφόθεο και τέλος, στον θόλο του τρούλλου, τον Χριστό Παντοκράτορα. Η τεχνοτροπία του Τέτση εντάσσεται μέσα στη νεοβυζαντινή ζωγραφική παράδοση. Οι μορφές εκφράζουν πραότητα και επιβλητικότητα. Στην περίμετρο του θόλου του τρούλλου αναγράφεται η εξής ρήση: «*Στερέωσον Κύ-*

ριε τὴν Ἐκκλησίαν ἣν ἐκτίσω τῷ τιμίῳ Σου αἵματι τὸ στερέωμα τῶν ἐπὶ Σοι πεποιθότων».

Οι υπόλοιποι τοίχοι της εκκλησίας, που ήταν και οι μεγαλύτεροι σε επιφάνεια, παρέμειναν για πολλά χρόνια γυμνοί με την τούβλινη κατασκευή τους. Αργότερα επιχρίστηκαν με λευκό κονίαμα. Θα περάσουν άλλα 32 χρόνια για να ιστορηθεί πλήρως ο ναός. Το συμπληρωματικό έργο, όπως ήδη αναφέραμε, φιλοτέχνησε ο αγιογράφος Αργύρης Λιάκος. Ο Λιάκος, καταγόμενος από την Ιτέα Φωκίδας, ξεκίνησε τη μαθητεία του κοντά στον γαλαξειδιώτη Σπύρο Βασιλείου και αργότερα μαθήτευσε κοντά στους αγιογράφους Πέτρο Βαμπούλη και Στέφανο Αλμαλιώτη. Αυτού του τελευταίου συνέχισε το έργο στον μητροπολιτικό ναό της Αγίας Τριάδος στον Πειραιά.

Ως τεχνική για την αγιογράφιση του ναού του Αγίου Νικολάου, αποκλείστηκε η νωπογραφία, αφ' ενός λόγω της μεγάλης δαπάνης που θα συνεπάγετο, αφ' ετέρου λόγω των κλιματολογικών συνθηκών που επικρατούν στην Ολλανδία. Ακολουθήθηκε η τεχνική της απεικονίσεως, με ειδικά χρώματα, πάνω σε καμβά και η μετέπειτα επικόλληση του καμβά επί των διαφόρων επιφανειών του ναού.

Αγιοκατάταξη και εκτέλεση

Η πλήρης ιστόρηση του ναού από τον Λιάκο έγινε σε τέσσερις φάσεις.

Η πρώτη διήρκεσε από τον Σεπτέμβριο του 1990 μέχρι τα μέσα Νοεμβρίου του 1991. Κατ'αυτήν, αγιογραφήθηκε το τέταρτο των επιφανειών του ναού. Καλύφθηκαν οι επίπεδες επιφάνειες των τοίχων του νοτίου και βορείου κλίτους, καθώς και η δυτική πλευρά του ναού. Στο μέσον

των τοίχων των κλιτών, κυριαρχούν μεγάλων διαστάσεων παραστάσεις από τον βίο και τα θαύματα του Αγίου Νικολάου (Ο Αγ. Νικόλαος μοιράζει τα πλούτη στους φτωχούς στο νότιο κλίτος, και ακριβώς απέναντι, στο βόρειο, ο Αγ. Νικόλαος κατευνάζει τον κλύδωνα και ανασταίνει νεκρόν ναύτη). Εκατέρωθεν αυτών των συνθέσεων, αγιογραφούνται θαύματα του Χριστού (στο νότιο κλίτος, ο εν Κανά γάμος και ο Χριστός συνομιλεί με την Σαμαρείτιδα, στο βόρειο κλίτος, ο Χριστός ευλογεί τους πέντε άρτους και ο Χριστός θεραπεύει τον εκ γενετής τυφλόν). Στη δυτική πλευρά του ναού, εκατέρωθεν της εισόδου από τον νάρθηκα, απεικονίζονται, σε ολόσωμη στάση, οι αρχάγγελοι Μιχαήλ και Γαβριήλ. Άνωθεν αυτών, σε ξεχωριστά μετάλλια, ο Άγιος Ιωακείμ και η Αγία Άννα, στο μέσον δε ο Χριστός Αναπεσών. Στους επίπεδους τοίχους και κάτω από τα σταυροθόλια συνεχίζονται οι απεικονίσεις θαυμάτων του Χριστού (ο Χριστός θεραπεύων τον παραλυτικόν και ο Χριστός ανασταίνει την θυγατέρα του Ιαείρου). Στο δυτικό τύμπανο, πάνω από την είσοδο, παριστάνεται η Κοίμησις της Θεοτόκου.

Η δευτέρα φάση διήρκεσε ένα χρόνο και αποπερατώθηκε τον Νοέμβριο του 1992. Σ' αυτή τη φάση ιστορήθηκαν οι επιφάνειες των διάτρητων τυμπάνων εκατέρωθεν των διλόβων παραθύρων που βρίσκονται στους πλάγιους τοίχους. Στη μεν νότια πλευρά με τον Άγιο Ιωσήφ τον υμνογράφο και τον Άγιο Κοσμά τον ποιητή, στη δε βόρεια με τον Άγιο Ιωάννη τον Δαμασκηνό και τον Άγιο Θεοφάνη τον γραπτό. Ο ζωγραφικός διάκοσμος πάνω από τα δίλοβα παράθυρα συμπληρώθηκε με ένα μετάλλιο που περικλείει γεωμετρική διακόσμηση και φέρει εκατέρωθεν πτηνόν. Στις τέσσερις μεγάλες ημικυλινδρικές καμάρες υπάρχουν, ανά δύο στην καθεμιά, μεγάλων διαστάσεων εικονογραφήσεις από το δωδεκάορτο (η Γέννηση, η Υπαπαντή, η Βάπτιση, η Μεταμόρφωση, η Βαϊφόρος, ο Μυστικός Δεί-

πνος, η Σταύρωση και η Ανάσταση). Στη χαμηλότερη, κεντρική καμάρα του ιερού βήματος απεικονίζονται η Ανάληψη και η Πεντηκοστή, στο δε μέτωπο αυτής της καμάρας η Αγία Τριάς. Όλες οι παραστάσεις στις ημικυλινδρικές καμάρες διαχωρίζονται στο κέντρο με μέταλλα όπου εικονίζονται οι δώδεκα Απόστολοι.

Τον Μάιο του 1993 ολοκληρώθηκε η τρίτη φάση του έργου της αγιογραφίσεως. Ιστορήθηκαν οι επιφάνειες των μετώπων των τεσσάρων μεγάλων καμαρών με δεκαέξι στηθάρια - εντός μεταλλίων - που απεικονίζουν προφήτες και προφητάνακτες (Ιακώβ, Σολομών, Δαβίδ, Σοφονίας, Γεδεών, Δανιήλ, Ιεζεκιήλ, Ελισσαίος, Ιωνάς, Μαλαχίας, Ησαΐας, Αββακούμ, Μαΰσής, Ιερεμίας, Ζαχάριας και Ηλίας). Επίσης διακοσμήθηκαν οι κοιλωματικές τριγωνικές μεμβράνες (λοφία) που υποβαστάζουν τον τρούλλο, με παραστάσεις των τεσσάρων Ευαγγελιστών (Ματθαίου, Ιωάννου του Θεολόγου, Λουκά και Μάρκου). Σ' αυτή τη φάση συμπληρώθηκε επίσης η αγιογράφιση του τριμερούς ιερού βήματος. Πάνω από την κεντρική κόγχη όπου προϋπάρχει το έργο του Τέτση, η Πλατυτέρα των Ουρανών σε στάση δεήσεως, ο Διάκος αναπαράστησε το Άγιο Μανδήλιο και χαμηλότερα, εκατέρωθεν της κόγχης, τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου. Ο αριστερός χώρος, της προθέσεως, καλύφθηκε με τις εξής παραστάσεις: τα Εισόδια και η Γέννηση της Θεοτόκου, η Αγία Βάτος, η Άκρα Ταπείνωση, καθώς και οι Άγιοι Στέφανος και Λαυρέντιος σε ολόσωμες παραστάσεις. Σε στηθάρια ο Άγιος Νικόλαος και ο Άγιος Κύριλλος. Ο δεξιός χώρος του ιερού βήματος, το διακονικό, φέρει τις εξής παραστάσεις: το Γενέσιο και η Αποτομή του Προδρόμου, η θυσία του Αβραάμ, ο Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος, οι Άγιοι Φίλιππος και Ρωμανός σε ολόσωμες απεικονίσεις και σε στηθάρια οι Άγιοι Σπυρίδων και Αθανάσιος.

Η τελευταία τέταρτη φάση του έργου της ιστορήσεως του ναού άρχισε τον Απρίλιο του 1995 και περατώθηκε τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους. Όπως ήδη αναφέρθηκε, στον θόλο του τρούλλου δεσπόζει η ουράνια μορφή του Παντοκράτορα. Το έργο αυτό του Τέτση είχε, με την πάροδο του χρόνου, υποστεί σοβαρές φθορές τις οποίες ο Λιάκος όσο ήταν δυνατόν αποκατέστησε. Στη συνέχεια, στο άνω μέρος του τυμπάνου του τρούλλου, ο Λιάκος αναπαράστησε τον Χορό των Αγγέλων, που συνίσταται από τέσσερα Εξαπτέρυγα και δύο Πολυόμματα. Αντικρυστά δε εικονογράφησε, ανατολικά την Θεοτόκο και δυτικά τον Ιωάννη τον Βαπτιστή. Λίγο χαμηλότερα διακοσμήθηκαν οι επιφάνειες μεταξύ των οκτώ μονόλοβων παραθύρων του τυμπάνου του τρούλλου με ολόσωμες μορφές προφητών (Ιωήλ, Ανανίας, Μιχαίας, Αμώς, Ωσηέ, Αβδιού, Αγγαίος και Ναούμ). Όλες οι τοιχογραφίες πλασιώνονται από στενές βαθυκόκκινες ταινίες. Οι ασπίδες, τα τόξα και τα σταυροθόλια φέρουν διακοσμήσεις με γεωμετρικά και φυτικά σχέδια.

Το ζωγραφικό έργο του Λιάκου, εναρμονισμένο με εκείνο του Τέτση, ακολουθεί τη νεότερη ορθόδοξη εκκλησιαστική παράδοση, διακρίνεται για την επιμελημένη τεχνική, την ευαισθησία των χρωμάτων και το ήρεμο ύφος των μορφών. Οι αρμονικές συνθέσεις με τον τελετουργικό τους συμβολισμό δημιουργούν στον πιστό μια ξεχωριστή κατάνυξη και ψυχική ανάταση.

Σήμερα που ο ναός του Αγίου Νικολάου στο Ρότερνταμ έχει πλήρως ιστορηθεί, τα οράματα που αναπτέρωναν τις προσπάθειες όλων των μελών της Ενώσεως από την ίδρυσή της μέχρι σήμερα έχουν αποτυπωθεί σ' αυτό το μεγάλο έργο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στις αρχές του αιώνα, ο μεγάλος αλεξανδρινός ποιητής Κωνσταντίνος Καβάφης, άλλος ένας Έλληνας της διασποράς, στο θαυμάσιο ποίημά του «*Ἡ Σατραπεία*» μας υπενθύμιζε εκείνα που ποθεί κάθε ευγενική ψυχή και δυστυχώς δεν αξιώνεται να τα απολαύσει πάντα.

*«... τὸν ἔπαινο τοῦ Δήμου καὶ τῶν Σοφιστῶν,
τὰ δύσκολα καὶ τ' ἀνεκτίμητα Εὐγε...»*

Αυτοί οι στίχοι αποτελούν και την προμετωπίδα του χρονικού που σας παρουσιάσαμε.

Ας πούμε λοιπόν τα πράγματα με το όνομά τους. Ἐπαινος αρμόζει σε κείνους τους λίγους πρωτεργάτες, που πριν πενήντα χρόνια ίδρυσαν την Ένωση Ελλήνων Ολλανδίας και μέσα σε λίγα χρόνια πραγματοποίησαν τους στόχους που είχαν θέσει. Απ'αυτή την παλιά φρουρά, οι περισσότεροι δεν υπάρχουν πιά. Με συγκίνηση τους μνημονεύουμε, αναλογιζόμενοι τον ενθουσιασμό τους και την εμμονή τους σε παραδόσεις και αξίες.

Ἐπαινος αρμόζει σε όλους τους προέδρους, σε όλα τα διοικητικά συμβούλια, αλλά και σε όλα τα μέλη της Ενώσεως που, από τα πρώτα βήματα μέχρι σήμερα, κράτησαν ζωντανή τη φλόγα και, μέσα σε μια εθελοντική προσπάθεια, ξεπερνώντας τις δύσκολες στιγμές, τις μεταξύ τους αντιπαραθέσεις και τις τυχόν διαφωνίες, ένωσαν τις δυνάμεις τους, συνέβαλαν ο καθένας στο έργο, προήγαγαν και ανέδειξαν την Ένωση σε μια σημαντική ελληνική νησίδα, ανάμεσα στις άλλες οργανώσεις της ομογένει-

ας, μέσα στην ολλανδική κοινωνία. Σε όλους αυτούς τους ανθρώπους οφείλομε να πούμε ένα μεγάλο ευχαριστώ.

Ποιό θα είναι το μέλλον της Ενώσεως; Θα βρίσκονται πάντα εκείνοι που με τον ίδιο ζήλο και την ίδια αποτελεσματικότητα θα προσφέρουν τον ελεύθερο χρόνο τους και την ενεργητικότητά τους στην υπηρεσία των σκοπών της Ενώσεως; Πάνω απ'όλα, η διατήρηση της εκκλησίας μας παραμένει επιτακτική ανάγκη. Μια ευχή έχομε να εκφράσομε. Η νεότερη γενιά να παραδειγματισθεί από την παλαιότερη και να παραλάβει τη σκυτάλη. Η ενασχόληση με τα κοινά αποτελεί ύψιστο καθήκον του πολίτη. Σ' αυτόν τον δρόμο, μπορεί τα «Εύγε» να είναι «δύσκολα», είναι όμως «ανεκτίμητα».

Ας ατενίζομε με αισιοδοξία το μέλλον.

---- * ----

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΟΛΛΑΝΔΙΑΣ
1946 - 1996

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ	ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ	ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ	ΤΑΜΙΑΣ	ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ
Ιδρυτική Συνέλευση 20-7-1946				
Μαθ. Φιορεντίνος	Ν. Κακογιάννης	Σ. Αντωνιάδου	Κλ. Αριτζής	Θεοδ. Γεωργιάδης
Αρχαιρεσίες 28-11-1948				
Μαθ. Φιορεντίνος	Ν. Κακογιάννης	Σ. Αντωνιάδου	Κλ. Αριτζής	Ερμ. Ψωμά-Παναγιωτίδου
Αρχ. 18-7-1950				
Μαθ. Φιορεντίνος	Ν. Κακογιάννης	Σ. Αντωνιάδου	Κλ. Αριτζής	Ερμ. Ψωμά-Παναγιωτίδου
Αρχ. 22-2-1953				
Μαθ. Φιορεντίνος	Ν. Κακογιάννης	Σ. Αντωνιάδου	Ευ. Σταθάκη	Κ. Ψωμάς
Αρχ. 28-5-1955				
Μαθ. Φιορεντίνος	Ν. Κακογιάννης	Ερμ. Ψωμά-Παναγιωτίδου	Φρ. Φίριος	Παπαησιδώρου
Αρχ. 1-6-1957				
Μαθ. Φιορεντίνος	Ν. Κακογιάννης	Ερμ. Ψωμά-Παναγιωτίδου	Φρ. Φίριος	Παπαησιδώρου

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ	ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ	ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ	ΤΑΜΙΑΣ	ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ
Αρχ. 2-4-1961				
Φρ. Φίριος	N. Κακογιάννης	Κ. Ωνάσης	Ευ. Πινόση-Σταθάκη	Χ. Χιωτάκης
Αρχ. 10-11-1963				
Φρ. Φίριος	Αθανασιάδης	Σπ. Αλμπέρτης	Μ. Σταθάκης	Ε. Πινόση- Σταθάκη Γερ. Σόλος Στ. Τσακάλωτος
Αρχ. 16-3-1966				
Σπ. Αλμπέρτης* Φρ. Φίριος	Φρ. Φίριος	Γ. Ευθυμίου	Ευ. Πινόση-Σταθάκη	Χ. Χιωτάκης
Αρχ. 17-11-1968				
Φρ. Φίριος	Σπ. Βελισσαράτος	Αικ. Hartman-Καρανίκα	Ε. Hoek-Αποστολοπούλου	Ευ. Πινόση - Σταθάκη
Αρχ. 22-11-1970				
Φρ. Φίριος	Σπ. Βελισσαράτος	Αικ. Hartman-Καρανίκα	Ε. Hoek-Αποστολοπούλου	Ευ. Πινόση - Σταθάκη
Αρχ. 26-11-1972				
Φρ. Φίριος	Σπ. Βελισσαράτος	Αικ. Hartman-Καρανίκα	Ε. Hoek-Αποστολοπούλου	Ευ. Πινόση - Σταθάκη
Ετήσια Γεν. Συν. 24-11-1973				
Φρ. Φίριος	Ε. Hoek-Αποστολοπούλου	Αικ. Hartman-Καρανίκα	Ι. Ζαννής	Ευ. Πινόση - Σταθάκη
Αρχ. 17-11-1974				
Φρ. Φίριος	Ε. Hoek-Αποστολοπούλου	Αικ. Hartman-Καρανίκα	Ι. Ζαννής	Ευ. Πινόση - Σταθάκη
Αρχ. 21-11-1976				
Φρ. Φίριος	Ε. Hoek-Αποστολοπούλου	Αικ. Hartman-Καρανίκα	Ι. Ζαννής	Ευ. Πινόση - Σταθάκη
Αρχ. 17-12-78				
Φρ. Φίριος	Ε. Hoek-Αποστολοπούλου	Αικ. Hartman-Καρανίκα	Ι. Ζαννής	Ευ. Πινόση - Σταθάκη
Ετήσια Γεν. Συν. 25-11-1979				
Φρ. Φίριος	Ε. Hoek-Αποστολοπούλου	Ελ van Huisden-Δέτση	Ι. Ζαννής	Ευ. Πινόση - Σταθάκη

* Ο Σπ. Αλμπέρτης παρέμεινε πρόεδρος για 4 μήνες, μετά ανέλαβε ο Φρ. Φίριος.

ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ	ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ	ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ	ΤΑΜΙΑΣ	ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ
Αρχ. 7-2-1982				
Θ. Θεοδωρίδης	Ευ. Πινότση-Σταθάκη	Χρ. Μάλλιος	Αγγ. Αναστασάδου	Ευ. Στρατουδάκη-Παπαδοπούλου
Αρχ. 12-2-1984				
Θ. Θεοδωρίδης	Ευ. Πινότση-Σταθάκη	Χρ. Μάλλιος	Αγγ. Αναστασάδου	Ευ. Στρατουδάκη-Παπαδοπούλου
Αρχ. 2-3-1986				
Θ. Θεοδωρίδης	Ευ. Πινότση-Σταθάκη	Χρ. Μάλλιος Δ.Ο. Χρυσοχόου (από 18-3-1987)	Κ. Δημητρίου	Αγγ. Αναστασάδου

ΤΕΤΑΡΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ	ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ	ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ	ΤΑΜΙΑΣ	ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ
Αρχ. 20-3-1988				
Θ. Αλεξανδρόπουλος	Κ. Δημητρίου	Ευφ. Muller-Δημάκη	Θ. Καπούλας	Γ. Διαμαντίδης
Αρχ. 13-5-1990				
Θ. Αλεξανδρόπουλος	Κ. Δημητρίου	Ευφ. Muller-Δημάκη Μ. Φίλης (από 30-5-1990)	Θ. Καπούλας Μαξ Σιδερίδης (από 30-5-1990)	
Ετήσια Γεν. Συν. 5-5-1991 Προσωρινό Διοικητικό Συμβούλιο				
Κ. Δημητρίου	Α. Παναγιωτόπουλος	Ε. van Goor-Δεμερτζή Εμ. Κακομανώλης (από 28-9-1991)	Μ. Φίλης	Φ. Groskamp-Πινότση Φ. Κουκουράβα-Συνάθη

ΠΕΜΠΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ	ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ	ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ	ΤΑΜΙΑΣ	ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ
Αρχ. 29-3-1992				
Κ. Δημητρίου	Γ. Ζαπαντούλης	Μ. Rogaar-Αγγελίδου	Μ. Φίλης	Φ. Κουκουράβα-Συνάθη
Αρχ. 10-4-1994				
Κ. Δημητρίου	Ν. Γκίκας	Φ. Παναγιωτοπούλου-Σαϊμενάκη	Μ. Φίλης	Σ. Παϊσόπουλος
Αρχ. 31-3-1996				
Κ. Δημητρίου	Ν. Γκίκας	Ευστ. Ανδρικόπουλος	Μ. Φίλης	Μ. Σιδερίδου-Σόλου.

**ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ
& ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ
ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ «ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ» ΡΟΤΤΕΡΝΤΑΜ
1957 - 1996**

Αρχαιρεσίες 1-6-1957

Μ. Λαϊμός (πρ.), Σπ. Αλμπέρτης (γραμ.), Γερ. Κωβαίος (ταμ.), Β. Αντικίδης (σύμβ.), Μ. Σταθάκης (σύμβ.).

Αρχ. 2-4-1961

Β. Αντικίδης (πρ.), Σπ. Αλμπέρτης (γραμ.), Μ. Σταθάκης (ταμ.), Β. Πεμεντζόγλου (σύμβ.), Γερ. Σόλος (σύμβ.).

Αρχ. 10-11-1963

Φ. Φίριος (πρ.), Ν. Αθανασιάδης (αντιπρ.), Σπ. Αλμπέρτης (γραμ.), Μ. Σταθάκης (ταμ.), Ευ. Πινότση-Σταθάκη (σύμβ.), Γερ. Σόλος (σύμβ.), Στ. Τσακαλώτος (σύμβ.).

Αρχ. 16-3-1966

Β. Αντικίδης (πρ.), Αχιλ. Αναστασιάδης (αντιπρ.), Ν. Κακογιάννης (γραμ.), Μ. Σταθάκης (ταμ.), Γερ. Σόλος (σύμβ.), Ν. Φιορεντίνος (σύμβ.).

Αρχ. 17-11-1968

Β. Αντικίδης (πρ.), Αχιλ. Αναστασιάδης (αντιπρ.), Ν. Αναστασιάδης (γραμ.), Μ. Σταθάκης (ταμ.), Γερ. Σόλος (σύμβ.), Χαρ. Χιωτάκης (σύμβ.), Ν. Φιορεντίνος (σύμβ.), Κ. Ωνάσης (σύμβ.).

Αρχ. 22-11-1970

Αχιλ. Αναστασιάδης (πρ.), Β. Αντικίδης (αντιπρ.), Μ. Σταθάκης (ταμ.), Χαρ. Χιωτάκης (σύμβ.), Γερ. Σόλος (σύμβ.).

Αρχ. 26-11-1972

Πατήρ Μάξιμος Μαστίχης (πρ.), Χαρ. Χιωτάκης (αντιπρ.), Αχιλ. Αναστασιάδης (γραμ.), Μ. Σταθάκης (ταμ.), Ν. Αναστασιάδης (σύμβ.), Γερ. Σόλος (σύμβ.).

Αρχ. 17-11-1974, 21-11-1976, 17-12-1978

Με την προσθήκη του Γερ. Καμβίτση, το προηγούμενο Εκκλ. Συμβ. επανεκλέγεται κατά τις τρεις αυτές διαδοχικές αρχαιερεσίες.

Αρχ. 7-2-1982

Επίσκοπος Ευμένειας κ. Μάξιμος (πρ.), Χαρ. Χιωτάκης (αντιπρ.), Αχιλ. Αναστασιάδης (γραμ.), Μ. Σταθάκης (ταμ.), Ν. Αναστασιάδης (σύμβ.), Γερ. Καμβίτσης (σύμβ.), Στυλ. Κόκκινος (σύμβ.), Γ. Νακρατζάς (σύμβ.), Γερ. Σόλος (σύμβ.).

Αρχ. 12-2-1984

Επανεκλογή του προηγουμένου Εκκλ. Συμβ. με την προσθήκη των εξής συμβούλων: Χρυσ. Κυπριωτάκη, Ν. Μαρούδα και Μαξ. Σιδερίδη.

Αρχ. 2-3-1986

Επανεκλογή του προηγουμένου Εκκλ. Συμβ. με την προσθήκη του Ν. Αναστασιάδη υιού.

Αρχ. 20-3-1988

Επίσκοπος Ευμενείας κ. Μάξιμος (πρ.), Χαρ. Χιωτάκης (αντιπρ.), Χαρ. Αρτόγλου (γραμ.), Ν. Αναστασιάδης (ταμ.), Γερ. Καμβίτσης

(σύμβ.), Στυλ. Κόκκινος (σύμβ.), Χρυσ. Κυπριωτάκης (σύμβ.), Μαξ. Σιδερίδης (σύμβ.), Μ. Σταθάκης (σύμβ.).

Αρχ. 13-5-1990

Επίσκοπος Ευμενεΐας κ. Μάξιμος (πρ.), Ν. Αναστασιάδης (αντιπρ.), Χαρ. Αρτόγλου (γραμ.), Ν.Ν. Αναστασιάδης (ταμ.), Γερ. Καμβίτσης (σύμβ.), Χρυσ. Κυπριωτάκης (σύμβ.).

Αρχ. 29-5-1992

Πρωτοπρεσβύτερος Αναρ. Καψάλης (πρ.), Χαρ. Αρτόγλου (γραμ.), Ν. Αναστασιάδης (ταμ.), Εμ. Κακομανώλης (σύμβ.), Γερ. Καμβίτσης (σύμβ.), Στυλ. Κόκκινος (σύμβ.), Χρυσ. Κυπριωτάκης (σύμβ.), Π. Μητρόπουλος (σύμβ.), Α. Νοβρατίδης (σύμβ.), Μαξ. Σιδερίδης (σύμβ.).

Αρχ. 10-4-1994

Εκκλ. Συμβούλιο

Πρωτοπρεσβύτερος Αναρ. Καψάλης (πρ.), Θ. Αλεξανδρόπουλος, Κ. Δημητρίου, Μ. Φίλης, Μ. Πόποβιτς.

Εκκλ. Επιτροπή

Πρωτοπρεσβύτερος Αναρ. Καψάλης (πρ.), Χαρ. Αρτόγλου (γραμ.), Εμ. Κακομανώλης, Γερ. Καμβίτσης, Στυλ. Κόκκινος, Χρυσ. Κυπριωτάκης, Π. Μητρόπουλος, Μαξ. Σιδερίδης.

Αρχ. 31-3-1996

Εκκλ. Συμβούλιο

Αιδεσιμότατος Αντ. Φασουλάκης (πρ.), Θ. Αλεξανδρόπουλος, Κ. Δημητρίου, Μ. Φίλης, Μ. Πόποβιτς.

Εκκλ. Επιτροπή

Επανεκλογή της προηγούμενης Εκκλησιαστικής Επιτροπής με την προσθήκη των Παν. Αρτόγλου και Δ. Κοκκίνου.

---- * ----

ΕΠΙΤΙΜΟΙ ΠΡΟΕΔΡΟΙ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΟΛΛΑΝΔΙΑΣ

Ματθαίος Φιορεντίνος	Απόφαση Γεν. Συν. 2 Απρ. 1961
Θεόδωρος Θεοδωρίδης	Απόφαση Γεν. Συν. 29 Σεπτ. 1991

ΕΠΙΤΙΜΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΟΛΛΑΝΔΙΑΣ

Νικόλαος Αθανασίου	Απόφαση Γεν. Συν. 10 Νοεμ. 1963
Arnold van de Graaf	" " " 15 Ιουν. 1986
Ernst van Goor	" " " "
Cornelis Hoek	" " " "
Nic Markus	" " " "
Jan Muller	" " " "
Pieter R. Haringsma	" " " 13 Μαΐου 1990
J. Booij	" " " 25 Απρ. 1993
A. Geboers	" " " "
S.P.C. de Jong	" " " "

5 Μαρτίου 1952. Δεξίωση για την ελληνική παροικία στο μέγαρο της ελληνικής πρεσβείας Χάγης.

Ο πρωθυπουργός της Ελλάδος Αλέξ. Παπάγος θέτει τον θεμέλιον λίθον της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου, στις 4 Φεβρουαρίου 1954. Διακρίνονται δεξιά ο πατήρ Αιμιλιανός Τιμιιάδης, σε πρώτο πλάνο ο πρόεδρος της Ενώσεως Ματθ. Φιορεντίνος, ο Σπ. Αλμπέρτης και αριστερά ο Νικ. Κακογιάννης.

Ο πρωθυπουργος Αλεξ. Παπάγος την ημέρα της θεμελιώσεως του ναού συνοδευόμενος από τον πρέσβη Νικ. Ανισσά.

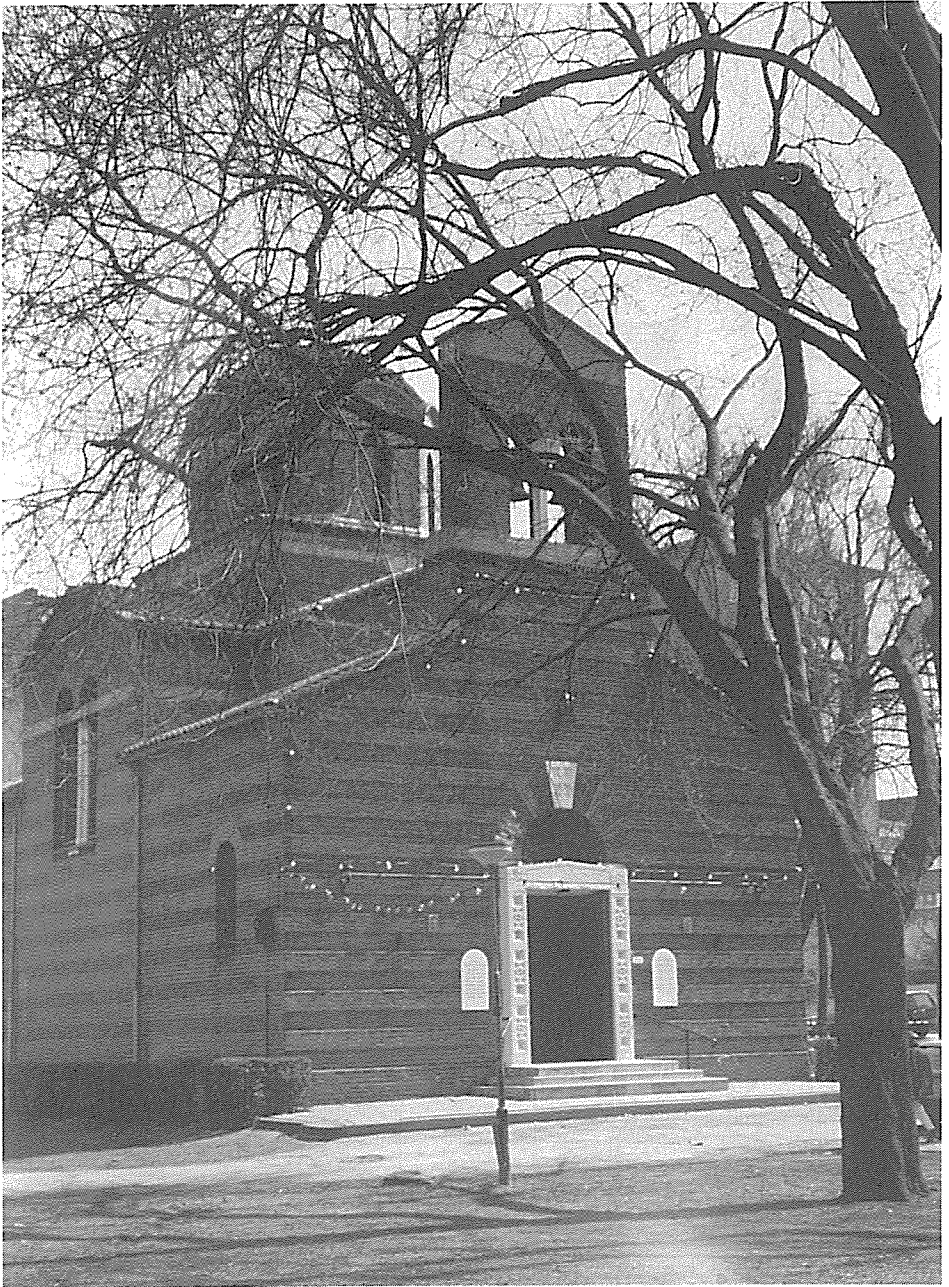
Ο πρόεδρος της Ενώσεως Ματθ. Φιορεντίνος, η καθηγήτρια Σοφ. Αντωνιάδου, ο αντιπρόεδρος Νικ. Κακογιάννης και ο αρχιτέκτων Θωμάς Νix (από αριστερά προς τα δεξιά), εντοιχίζουν στον υπό ανέγερση Πρόναο αναμνηστική στήλη της θεμελιώσεως του ναού.

Η οικοδόμηση του ναού ολοκληρώνεται. Οι εργάτες στερεώνουν τον λιθινο σταυρό στον τρούλλο.

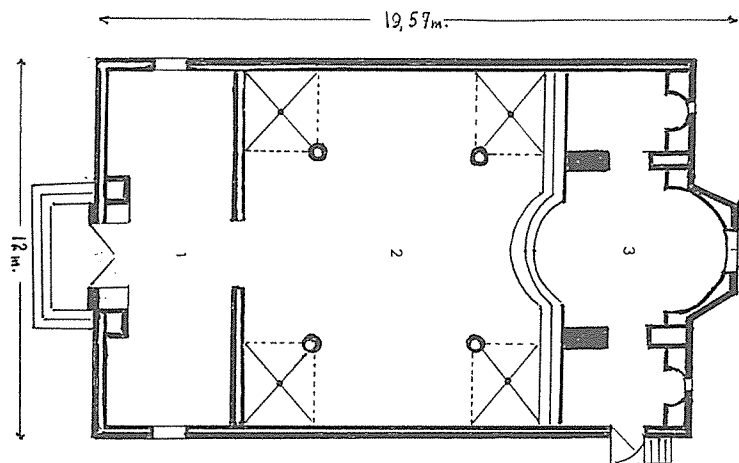
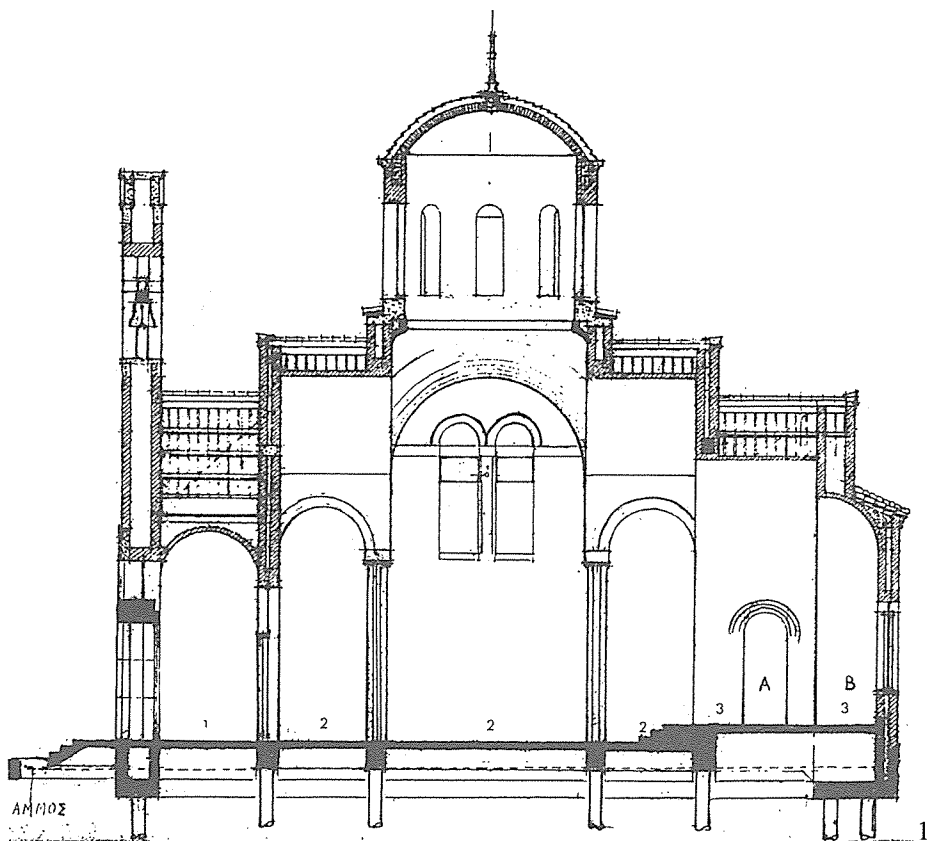

Ο θεοφιλέστατος Επίσκοπος Αமைίας Ιάκωβος κατά την τελετή των εγκαινίων του ναού, στις 29 Ιουνίου 1957.

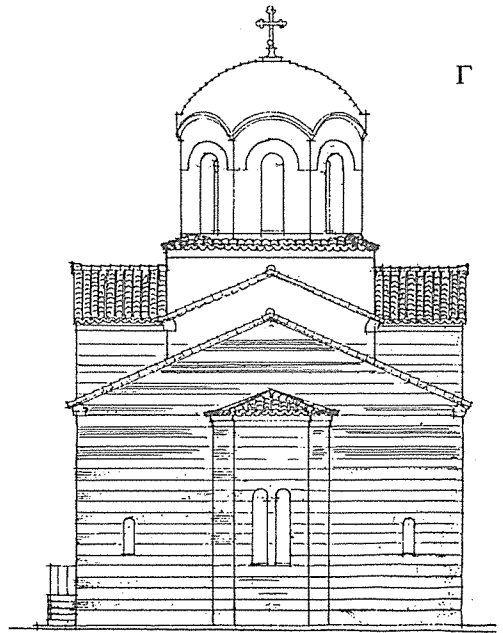
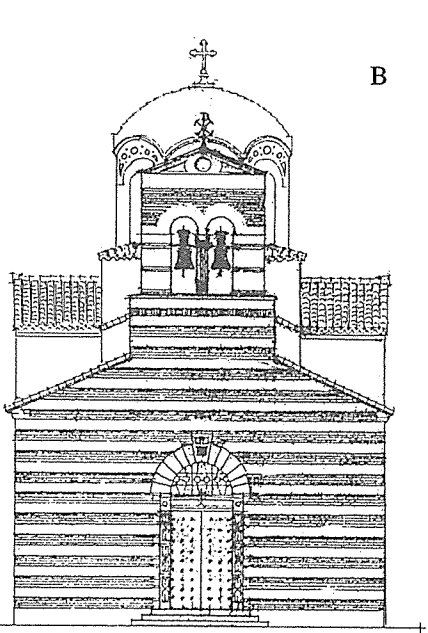
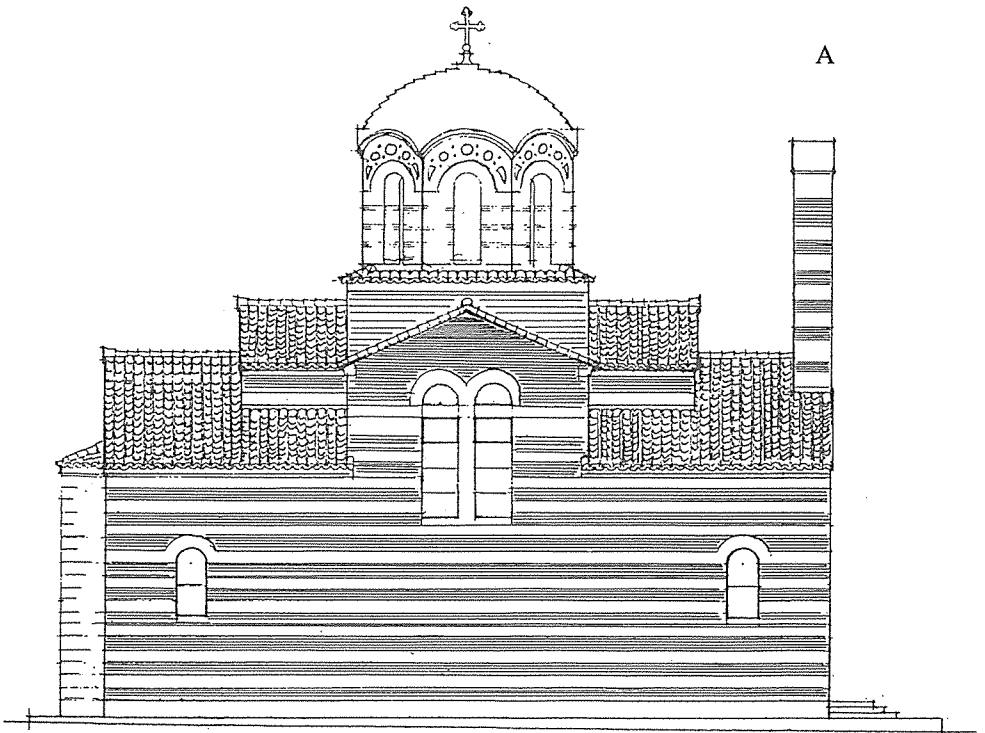
Ο ναός του Αγίου Νικολάου μέσα στο άλσος του μουσείου Boymans van Beuningen.

Στην πρόσοψη του ναού εκατέρωθεν της εισόδου έχουν πρόσφατα τοποθετηθεί δύο λευκές μαρμάρινες πλάκες. Η αριστερά φέρει τα ονόματα των κτητόρων και η δεξιά αναφέρει τους ευεργέτες του ναού.

1 Μέση διατομή του ναού: 1 Πρόναος, 2 Κυρίως Ναός, 3 Ιερών Βήμα, Α. είσοδος Προθέσεως, Β. κόγχη Ιερών Βήματος.

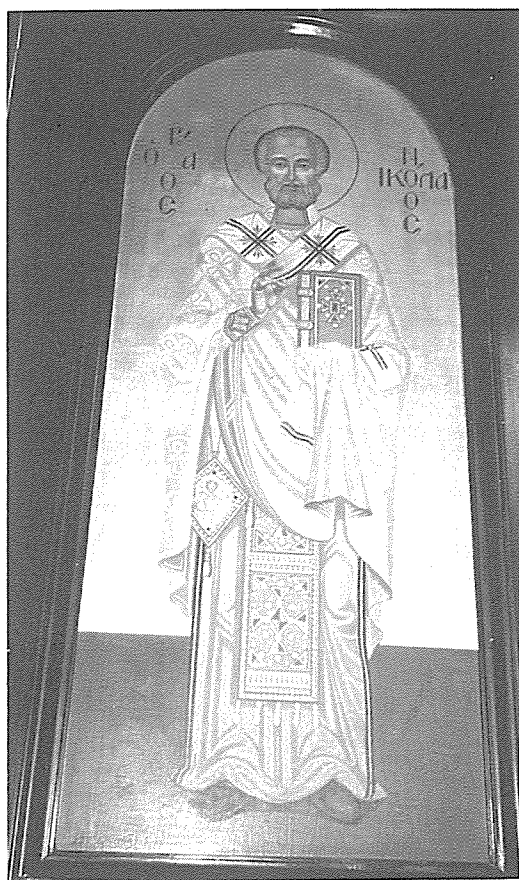
2 Κάτοψη του ναού: 1 Πρόναος, 2 Κυρίως Ναός, 3 Ιερών Βήμα. Διαστάσεις του ναού: μήκος 20,27 μέτρα, πλάτος 12 μέτρα.

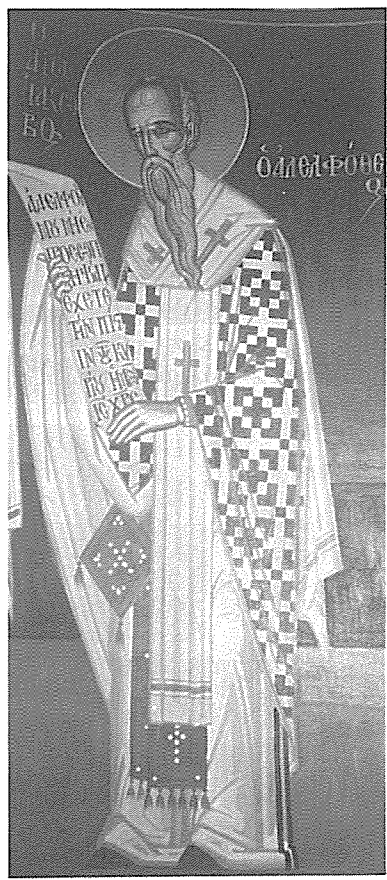
Αρχιτεκτονικά σχέδια του ναού:
 Α. βόρεια πλευρά, Β. πρόσοψη, Γ. ανατολική πλευρά.

Η Πλατυτέρα των Ουρανών (ναπογραφία Π. Τέτση).

1

2

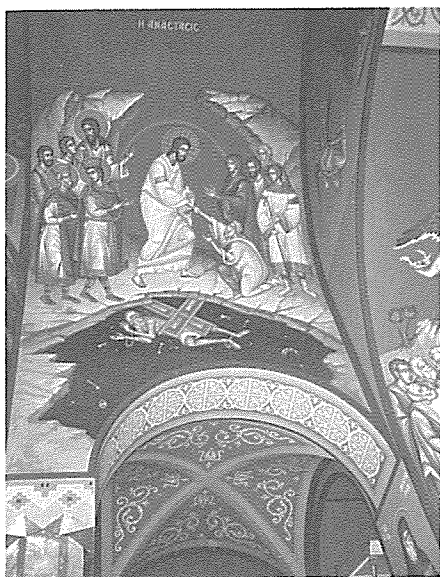
1. Ο Άγιος Νικόλαος (εικόνα τέμπλου, έργο Δ. Γ. Καφή).
2. Ο Άγιος Ιάκωβος ο Αδελφόθεος (νωπογραφία Π. Τέτση).

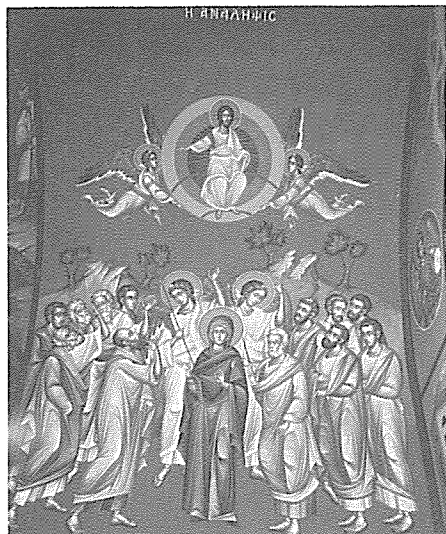
1. Ο Άγιος Νικόλαος κατευνάζει τον κλύδωνα και ανιστά νεκρόν
αυτή (έργο Α. Λιάκου).

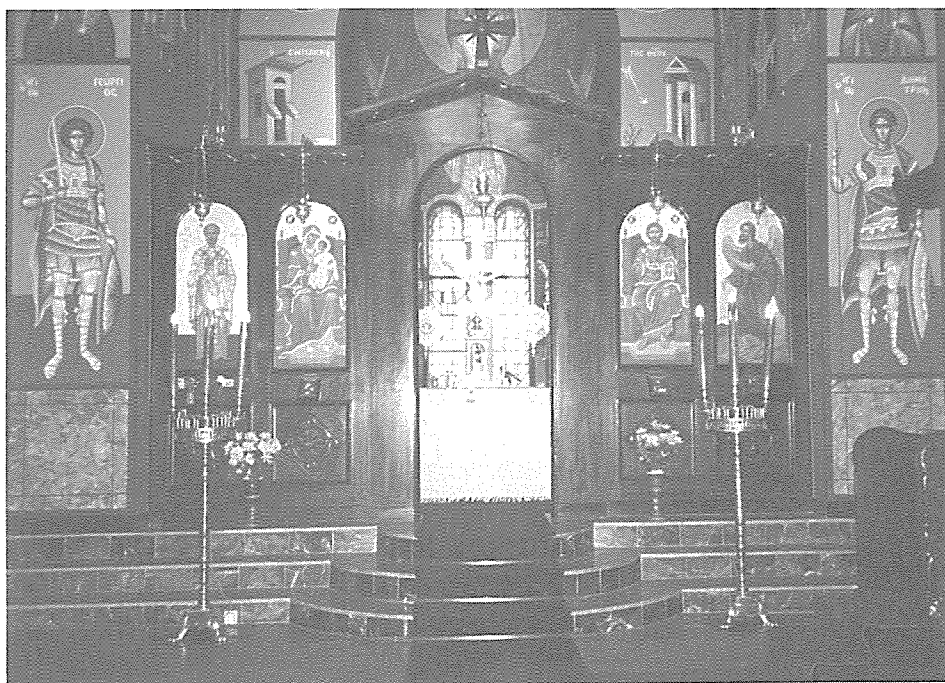
2. Ο Άγιος Νικόλαος μοιραζει τα πλούτη στους πτωχούς (έργο Α. Λιάκου)

1

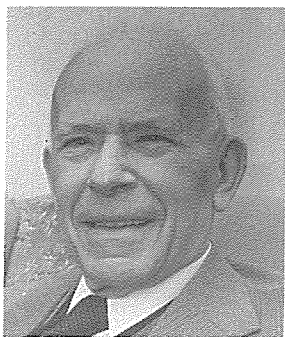

2

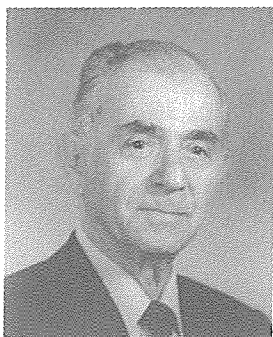

3

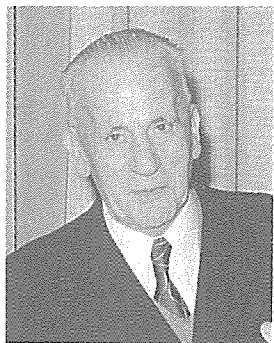
1. Η Ανάστασις (έργο Α. Λιάκου).
2. Η Ανάληψις (έργο Α. Λιάκου).
3. Το τέμπλο του ναού.

Κλεομ. Αριτζής

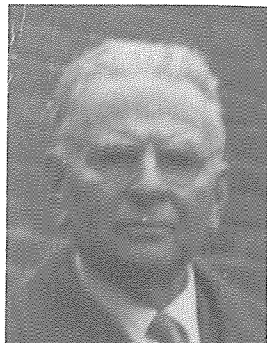
Νικ. Κακογιάννης

Ευστ. Σταθάκης

Σοφ. Αντωνιάδου

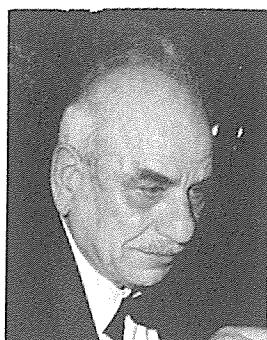
Ματθ. Φιορεντίνος

Φραγκ. Φίριος

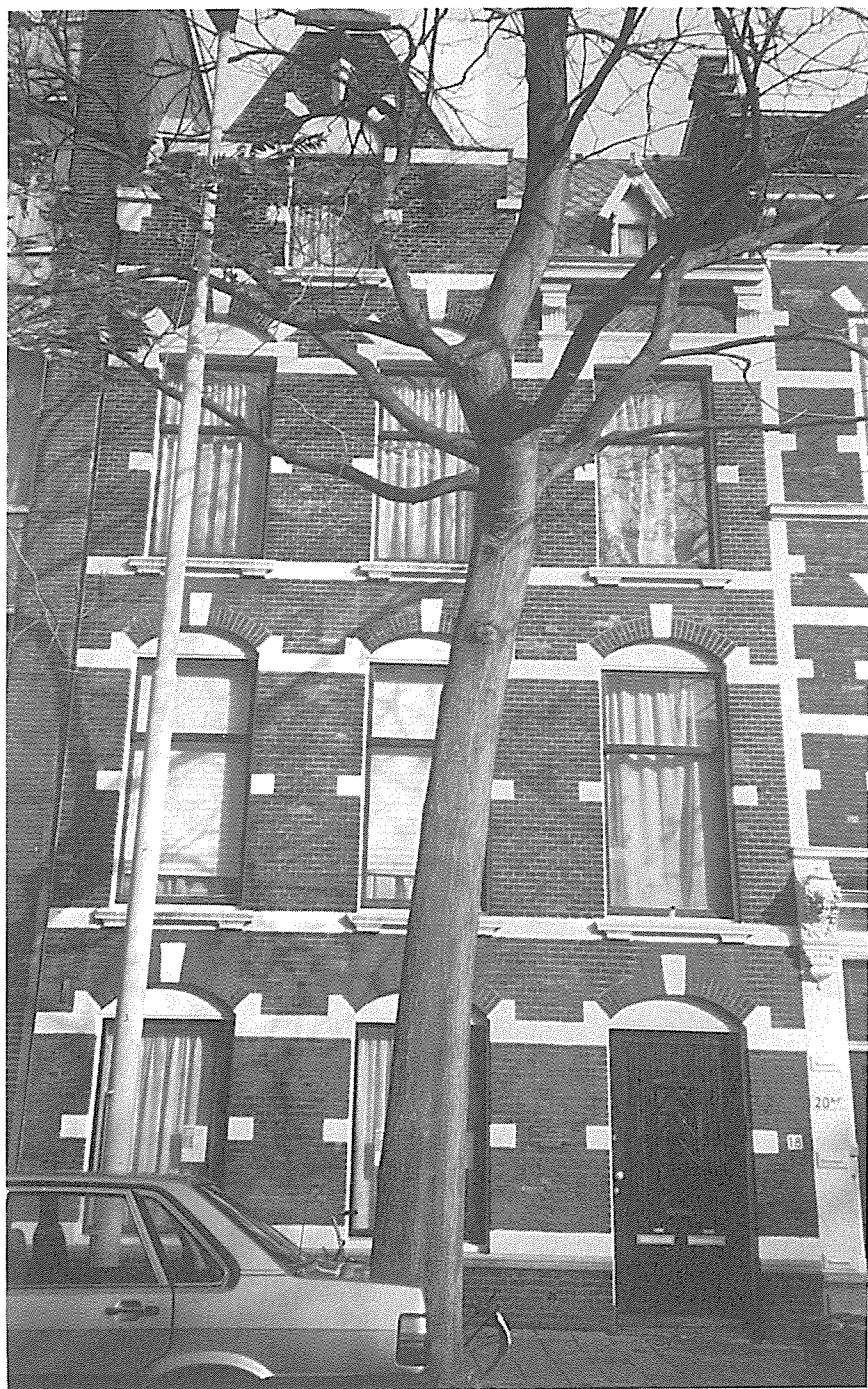

Κων. Ψωμάς

Χαρ. Χιωτάκης

Κτήτορες του ναού

Το οίκημα της Ενέσσεως Ελλήνων Ολλανδίας επί της οδού van Vollenhovenstraat 18, στο Ρότερνταμ.

Ματθ. Φιορεντίνος

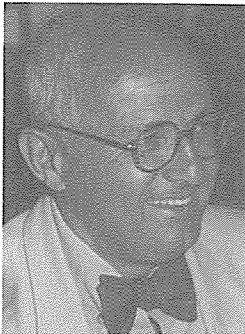
Φραγκ. Φίριος

Σπ. Αλμπέρτης

Θ. Θεοδορίδης

Θ. Αλεξανδρόπουλος

Κ. Δημητρίου

Οι διατελέσαντες πρόεδροι της Ενώσεως Ελλήνων Ολλανδίας

Ο πρωθυπουργός της Ολλανδίας R.F.M. Lubbers μαζί με τον πρόεδρο της Ενώσεως Κ. Δημητρίου, στην ετήσια χοροεσπερίδα της 20ης Μαρτίου 1993.

Vereniging van Grieken in Nederland
ΕΝΩΣΙΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΟΛΛΑΝΔΙΑΣ
UNION OF GREEKS IN THE NETHERLANDS

Το εξώφυλλο του λευκάματος που κυκλοφόρησε κατά την χοροεσπερίδα της 16ης Μαρτίου 1996, για την επέτειο των πενήντα χρόνων από την ίδρυση της Ενώσεως.

